НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «**Фінансове забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства**»

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студент групи Ф-17.04 Зорін Анатолій Вікторович

_____
(підпис)

Науковий керівник _____ д.е.н., професор Момотюк Л.Є.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***магістр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«19» вересня 2022 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу магістра
Зоріна Анатолія Вікторовича

1. Тема роботи: Фінансове забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства
керівник роботи д.е.н., професор Момотюк Л.Є.
затверджена наказом по Академії від «19» вересня 2022 р. № 246/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 26 грудня 2022 р.
3. Вихідні дані роботи: законодавчі та нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, матеріали Державної фіскальної служби України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Міністерства фінансів України, офіційні публікації Державної служби статистики України, монографічні дослідження та наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також результати особистих досліджень фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретико-методичні основи фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства
2) аналіз стану управління необоротними активами на підприємстві
3) шляхи підвищення ефективності управління необоротними активами підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці
6. Дата видачі завдання 19 вересня 2022 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи магістра на засіданні кафедри	19.09.2022	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	26.09.2022	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	28.09.2022	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	03.10.2022	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	10.10.2022	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	12.10.2022	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	21.10.2022	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	03.11.2022	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	07.11.2022	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	09.11.2022	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	15.11.2022	Виконано
12.	Попередній захист роботи	06.12.2022	Виконано

Студент _____ **Зорін А.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ **Момотюк Л.Є.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП 4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА 9
1.1. Економічна сутність і структура необоротних активів та джерела їх фінансового забезпечення на підприємстві 9
1.2. Класифікація джерел фінансування функціонування та відтворення необоротних активів підприємства 27
1.3. Політика фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства 33
Висновки до розділу 1 42
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ТОВ «ГЕОМАПС» 44
2.1. Загальна фінансово-економічна характеристика ТОВ «ГЕОМАПС» 44
2.2. Методика аналізу необоротних активів та фінансового забезпечення їх функціонування та відтворення 53
2.3. Аналіз динаміки і структури необоротних активів та ефективності їх використання 60
Висновки до розділу 2 70
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА 72
3.1. Шляхи покращення використання необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС» 72
3.2. Шляхи оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на підприємстві 82
3.3. Розробка політики фінансового забезпечення необоротних активів для ТОВ «ГЕОМАПС» 100
Висновки до розділу 3 106
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 108
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 112
ДОДАТКИ 121

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Особливістю сучасного розвитку вітчизняної економіки є значне посилення конкуренції практично в усіх галузях, про що свідчить збільшення кількості суб'єктів господарювання та значна частка збиткових підприємств. Щоб успішно діяти на споживчому ринку, підприємствам потрібна дієва та результативна інтегрована система управління своєю діяльністю. Ефективне управління забезпечує інтеграцію всіх економічних процесів підприємства, підвищує його адаптивність і конкурентоспроможність. У цьому контексті ефективне управління загальними необоротними активами та розробка дієвої корпоративної політики фінансування необоротних активів має велике значення та необхідне для підприємств, особливо як невід'ємна частина загальної системи управління. Насамперед, це проявляється у застосуванні в діяльності підприємств нових технологій, модернізації виробництва, формуванні сучасного виробничого потенціалу. Реалізація даних напрямків відбувається шляхом вкладання коштів у відповідні необоротні активи – основні засоби та нематеріальні активи, що безпосередньо пов'язано зі здійсненням підприємствами інвестиційної політики.

Ступінь розробленості проблеми. Проблеми управління необоротними активами, а також фінансове забезпечення їх функціонування та відтворення завжди займали значне місце в дослідженнях відомих закордонних та вітчизняних науковців. Дослідженням проблем фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів займаються багато вчених, як вітчизняних, так і закордонних. Варто відзначити таких дослідників, як Брігхем Ю., Гапенські Л., Ван Хорн Дж., Ковальов В.В., Костирко Л.О., Пересада А.А., Черваньов Д.М. та ін. Вагомий внесок у дослідження джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів

зробили українські економісти Бузько І.Р., Голубєва Т.С., Крупка Я.Д., Лігоненко Л.О., Власова Н.О., Сідун В.А.

Аналіз праць, присвячених проблемам фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів виявив, що недостатньо уваги приділяється політиці фінансування, як окремої складової інвестиційної політики підприємства та технології її здійснення. Вивчення опублікованих праць і практики господарської діяльності свідчать про недостатнє висвітлення принципово важливих питань, пов'язаних з формуванням ефективної політики фінансування необоротних активів. Дотепер залишаються недостатньо розробленими критерії та система показників оцінки ефективності фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємств, а також питання, пов'язані з визначенням оптимальної структури джерел фінансування. Теоретико-методична та практична значущість вирішення зазначених проблемних питань, недостатня їх наукова та прикладна розробка зумовлюють актуальність обраного напрямку дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є вдосконалення політики фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів для забезпечення ефективного функціонування ТОВ «ГЕОМАПС» в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено такі завдання:

- з'ясувати економічну сутність і структура необоротних активів та джерел їх фінансового забезпечення на підприємстві;
- дослідити класифікацію джерел фінансування функціонування та відтворення необоротних активів підприємства;
- визначити політику фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства;
- надати загальну фінансово-економічну характеристику ТОВ «ГЕОМАПС»;
- розкрити методику аналізу необоротних активів та фінансового забезпечення їх функціонування та відтворення;

- здійснити аналіз динаміки і структури необоротних активів та ефективності їх використання;
- оцінити шляхи покращення використання необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС»;
- виявити шляхи оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на підприємстві;
- розробити політику фінансового забезпечення необоротних активів для ТОВ «ГЕОМАПС».

Об'єктом дослідження є стан та рух необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС» та фінансове забезпечення їх функціонування та відтворення.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних положень фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС».

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано історичний метод, що дало змогу дослідити походження, формування й розвиток категорії необоротних активів. При вивченні теоретичних і методологічних засад обліку необоротних матеріальних активів використано діалектичний метод. У роботі застосовано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції для дослідження концептуальних підходів до визначення економічної сутності необоротних активів. При встановлені переваг і недоліків різних способів залучення джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів застосовано метод порівняльного аналізу. Евристичний метод експертної оцінки використано для дослідження стану необоротних активів на досліджуваному підприємстві. Для побудови моделей прогнозування застосовано прийоми кореляційно-регресійного аналізу.

Інформаційна база дослідження. Для написання магістерської роботи використовувались відповідні первинні документи, фінансова та статистична звітність ТОВ «ГЕОМАПС». Також були використані роботи вітчизняних та закордонних авторів, законодавчі та нормативно-правові акти, що

регламентують питання фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичного та методичного забезпечення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на підприємстві ТОВ «ГЕОМАПС», зокрема:

- узагальнено номенклатуру класифікаційних ознак джерел фінансування необоротних активів підприємств за: відношенням власності до джерел фінансування; місцем формування; видами власності; рівнями власників; ступенем централізації; терміном використання; рівнем ризику; об'єктами фінансування; цілями фінансування;

- запропоновано технологію здійснення політики фінансування необоротних активів досліджуваного підприємства, яка містить чотири етапи: визначення необхідного обсягу фінансування з урахуванням потреб підприємства у необоротних активах, вибір форм фінансування в межах обраного методу фінансування, вибір джерел фінансування, оптимізація джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів;

- на основі методичного підходу до формування політики фінансування необоротних активів підприємств та методу багатокритеріальної оптимізації джерел фінансування розроблено варіант політики фінансування необоротних активів для досліджуваного підприємства ТОВ «ГЕОМАПС».

Практичне значення кваліфікаційної роботи магістра полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробленні рекомендацій і пропозицій щодо вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС».

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати магістерського дослідження будуть апробовані на XVII Всеукраїнській науковій студентській конференції, присвяченій пам'яті д.е.н., професора, Заслуженого діяча науки і техніки України О. С. Бородкіна, березень 2023 р..

Структура та обсяг магістерської роботи. Магістерська робота викладена на 130 сторінках друкованого тексту, ілюструється 23 таблицями, 12 рисунками та складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел із 111 найменувань і 8 додатків на 23 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність і структура необоротних активів та джерела їх фінансового забезпечення на підприємстві

Функціонування в сучасних економічних умовах суб'єктів господарювання вимагає наявності різного роду активів. Найбільш високовартісними з них і вагомими для провадження виробництва є необоротні активи. Вони забезпечують не лише умови (будівлі, споруди), а й власне саме виробництво (обладнання, технічні лінії, станки і т. п.). Швидкий розвиток міжнародних інтеграційних зв'язків і процесів, які активно впливають на характер соціально-економічних, політичних та інших видів відносин вимагає створення умов для вироблення єдиних підходів у питаннях оцінки активів і розуміння їх сутності.

У світовій практиці найбільш поширеним визначенням активів є наступне: «активи — це ресурси (від фр. слова resource — засоби, запаси, можливості, джерела чогось тощо), які отримані підприємством в результаті минулих подій та тепер контрольовані ним, використання яких, як очікується, сприятиме збільшенню економічних вигод у майбутньому». [63, с. 24]

На основі дослідження економічної літератури визначено, що активи – це сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів і прав, виражених у грошовій вартості, які контролюються підприємством і використовуються з певною метою [60, с. 155].

В своїх наукових працях з питань фінансового менеджменту І.О. Бланк [27, с. 153-157] під активами підприємства розуміє контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, які характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю

генерувати дохід, постійний оборот яких в процесі використання зв'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності. Зокрема вчений виділяє декілька класифікаційних ознак: за характером функціонування, за характером участі активів в різних видах діяльності підприємства, за характером фінансових джерел формування активів тощо, а також за характером участі в господарському процесі з позицій особливостей їх обороту, відповідно до якої виділяє оборотні (поточні) та необоротні активи. Саме ця класифікація активів призначена для цілей бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Зарубіжні вчені-бухгалтери М.Р. Метьюс, М.Х.Б. Перера зазначають, що «поділ активів на основні і оборотні прийшов у практику бухгалтерського обліку з економіки через судову сферу в кінці XIX або на початку XX століття» [55, с. 274].

Варто наголосити на тому, що те, що в економіці та юриспруденції називають капіталом, в бухгалтерському обліку називають активами. Тому однією з теорій походження поділу активів на оборотні та необоротні(основні) є класичний поділ капіталу визначним економістом Карлом Марксом на оборотний і основний. Отже, необоротні активи, тобто основний капітал є складовою активу (майна) підприємства.

Для правильного визначення поняття «необоротні активи» та розкриття їх сутності слід в першу чергу дослідити, що розуміють під цим терміном в різних науках економічної групи. В економічній теорії, фінансах, бухгалтерському обліку по різному розглядають їх, по різному трактують поняття, навіть зустрічаємо різну назву терміну, який є об'єднуючим для засобів довгострокового користування. Більше того, для їх ідентифікації часто вживають не лише це поняття, а й інші назви (основний капітал, необоротні засоби, фіксовані активи, довгострокові активи тощо). Об'єднує ці поняття одна важлива характеристика – довготривалість використання в процесі діяльності. Окрім цього, в сучасних умовах розвитку економіки ключовим чинником успішної діяльності підприємств є саме їх забезпеченість необоротними активами та ефективне використання останніх у процесі господарювання.

Попри це в українському законодавстві відсутнє чітке трактування поняття «необоротні активи». Зокрема, у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» подається таке трактування: «Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними» [1].

Голов С.Ф. зазначає: «у зарубіжній практиці поняття необоротні активи визначається по-різному. У Швейцарії необоротні активи в активі балансу об'єднані в одну групу – основні засоби; … в Німеччині – основний капітал та фінансові активи; в Естонії – основне майно (довгострокові фінансові інвестиції, матеріальне основне і нематеріальне майно); у Єгипті – основний (основні засоби), моральний (нематеріальні активи) та ресурсний капітал (природні багатства)» [19, с. 165].

Аналітичний огляд і дослідження позицій українських науковців і практиків щодо трактування понять, пов’язаних з ідентифікацією необоротних активів, свідчать про обстоювання ними різних позицій.

Трактування сутності поняття «необоротні активи» різними науковцями представлено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові погляди вітчизняних вчених стосовно визначення сутності поняття «необоротні активи»

Автор	Трактування сутності
Диба В. М.	«Необоротні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності і які переносять на продукцію свою вартість частинами» [23, с. 146] .
Загородній А. Г., Вознюк Г. Л.	«Необоротні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, які багаторазово беруть участь у процесі його господарської діяльності» [24, с. 319].
Кузнєцов В., Михайленко О.	«Необоротні активи – нематеріальні ресурси та матеріальні ресурси, що є власністю підприємства і забезпечують його функціонування, термін корисного використання яких становить більше одного року чи операційного циклу» [34, с. 320].
Мочерний С. В.	«Необоротні активи – матеріальні, нематеріальні та фінансові ресурси, термін корисного використання яких перевищує календарний рік (або операційний цикл)» [40, с. 555].

Сеймон В. С.	«Необоротні активи – це сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів та прав, які належать суб'єкту господарювання, беруть участь у виробничому процесі, переносять свою вартість на продукцію частинами та корисний ефект від використання яких очікується отримувати протягом періоду, який становить більше одного року» [58, с. 8].
Шелудько В. М.	«Необоротні активи – це майно підприємства, яке призначене для тривалого використання у процесі фінансово-господарської діяльності» [59, с. 98].

Аналізуючи таблицю 1.1, наголосимо на тому, що, визначення, запропоновані вченими, є досить суперечливими. Це можна пояснити наявністю великої кількості підходів до визначення цієї категорії, що вказує на еволюцію поглядів в економічній теорії. Незважаючи на багато думок, при визначенні природи необоротних активів вчені за їхніми переконаннями, як правило, діляться на дві групи. Одна група вважає, що необоротні активи є майновою цінністю підприємства, інша - що це матеріальні та нематеріальні ресурси.

У зарубіжній практиці обліку поняття необоротних активів часто ототожнюється з основним капіталом, який уважається складовою частиною майна підприємства (або його активом). Уживання різних термінів для ідентифікації цього виду активів часто пов'язують особливостями перекладу термінів із різних мов. На це звертає увагу В.С. Сеймон, яка стверджує, що англійською мовою необоротні активи можуть називатися non-current assets (необоротні активи), fixed assets (фіксовані активи), long-term assets (довгострокові активи) тощо [4, с. 161].

З позиції дослідження правильності ідентифікації необоротних активів уживання прикметників для їх характеристики можна пояснити потребою в конкретизації складу (фіксовані активи), строку використання (довгострокові активи) або інших важливих для системи управління ознак. В економічній літературі, як свідчить наше дослідження, багато науковців (А.Н. Азрилиян [5], П.Г. Мельник [6], С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устинко, С.І. Юрій [7] та ін.) акцентують увагу на строках використання необоротних активів, а саме більше одного року.

Не менш важливою ознакою науковці вважають той факт, що такі активи багаторазово беруть участь у виробничому процесі. Такої позиції дотримуються А.Н. Азрилиян [5], В.Т. Бусел [8], А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин, Т.С. Смовженко [9; 10], В.Г. Золотогоров [11], Л.Г. Мельник [6], С.В. Мочерний [7], Дж. Сігел, Дж. Шім [12] та ін. Низка авторів схиляється до думки, що необоротні активи є часткою капіталу підприємства (А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко [13], С.В. Мочерний [7] та ін.).

Отже, в економічній теорії під необоротними активами розуміють вилучені підприємством з господарського обороту кошти, які обліковуються на балансі. У бухгалтерському обліку до необоротних активів відносяться активи, призначені для використання протягом періоду більше одного року (або операційного циклу, якщо він перевищує один рік). Тобто вони обслуговують декілька циклів виробництва, не змінюючи при цьому своєї натуральної форми [32, с. 48].

Отже, на підставі вивчення літературних джерел можемо виокремити основні характерні ознаки необоротних активів підприємства рисунок 1.1.

.

.

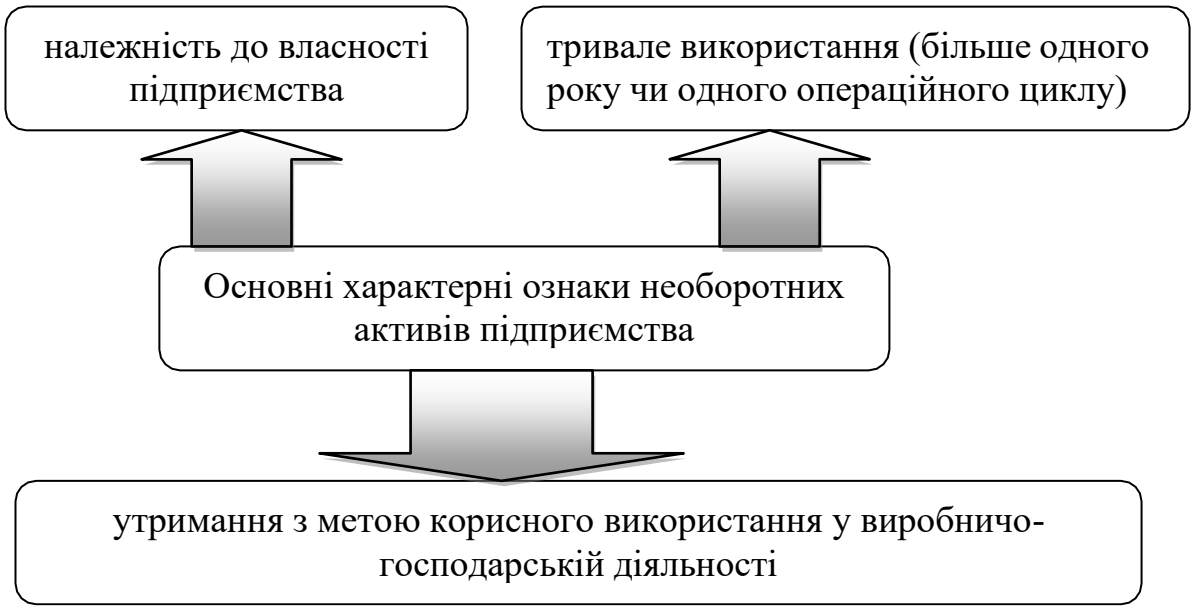

Рис. 1.1. Основні характерні ознаки необоротних активів підприємства

Також варто увагу звернути на те, що лише деякі науковці такі як Диба В. М., та Сеймон В. С. наголошують на тому, що: «в процесі корисного тривалого використання у виробничо-господарській діяльності необоротні активи переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції» [23, 58].

Вітчизняні нормативно-правові джерела також трактують сутність певних економічних дефініцій необоротних активів, множинність яких представлено на рисунку 1.2.

Підсумовуючи тлумачення терміну необоротних активів, які представлені у вітчизняних джерелах нормативно-правових, доцільно наголосити на тому, що під необоротними активами варто розуміти активи, що застосовуються підприємством в процесі господарювання протягом певного проміжку часу (більше року одного) і після застосування яких підприємство отримуватиме в майбутніх періодах економічні вигоди, а вартість їх можна достовірно визначити.

Наступним етапом нашого дослідження є здійснення класифікації необоротних активів та визначення їх складу. Класифікація – система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями. Отже, класифікація необоротних активів – це розподіл їх за різними ознаками. Більшість авторів, особливо бухгалтерів, класифікують необоротні активи за однією ознакою – за матеріальністю і виділяють тільки ті складові, які відображаються у балансах суб'єктів господарювання.

Найширшу, на нашу думку, класифікацію необоротних активів наводить І.О. Бланк у підручнику з фінансового менеджменту. Він виділяє декілька класифікаційних ознак з позицій фінансового менеджменту для цілей управління цим видом активів:

– за основними функціональними видами: основні засоби, нематеріальні активи;

– за характером обслуговування окремих напрямів операційної діяльності: необоротні активи, які обслуговують процес виробництва продукції, необоротні

активи, які обслуговують процес реалізації продукції, необоротні активи, які обслуговують процес управління операційною діяльністю;

.

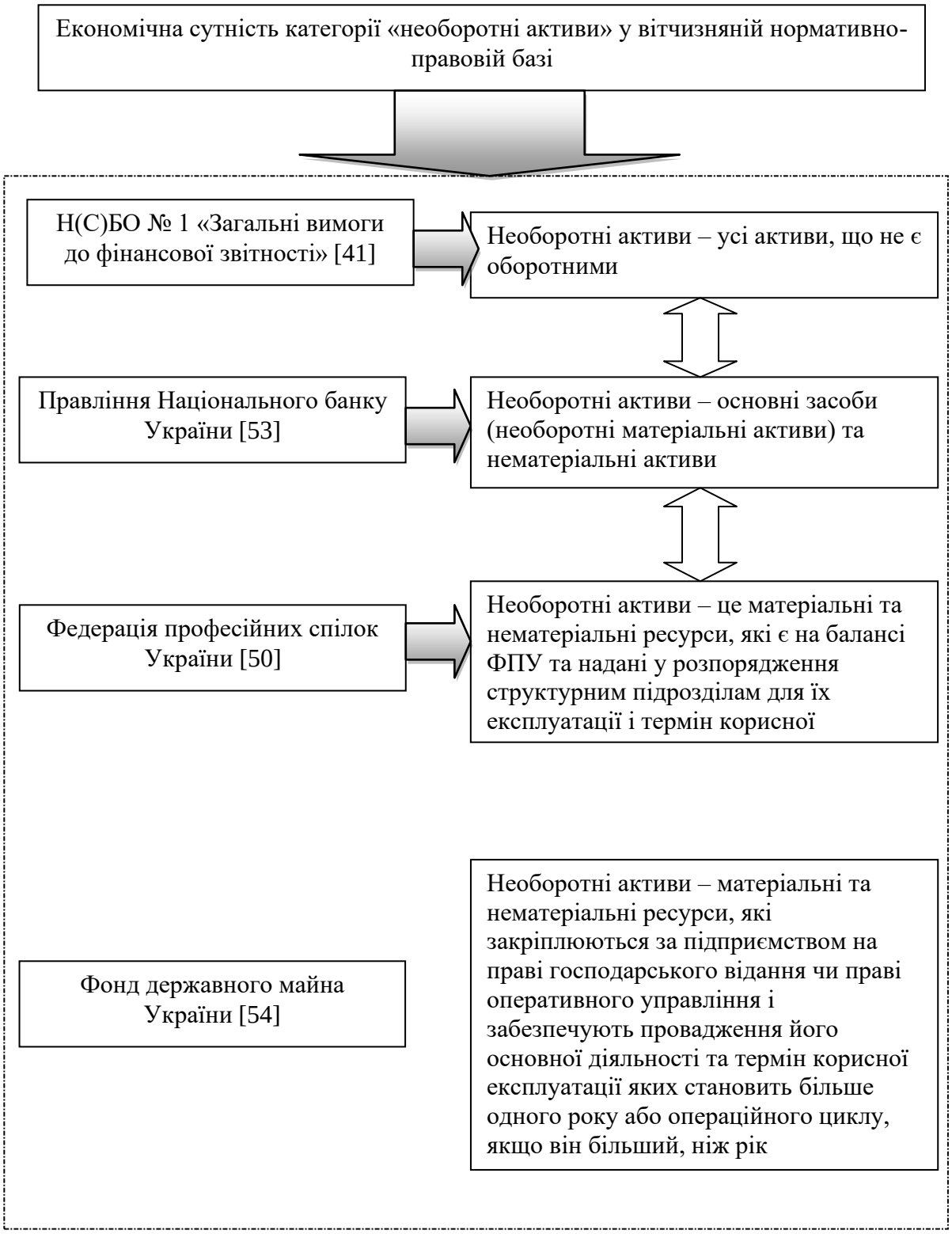

Рис. 1.2. Економічна сутність категорії «необоротні активи» у вітчизняній нормативно-правовій базі

– за характером володіння: власні і орендовані необоротні активи;

– за формами заставного забезпечення кредиту і особливостями страхування: рухомі і нерухомі необоротні активи;

– за характером відображення зносу: необоротні активи, що амортизуються, і необоротні активи, що не амортизуються [27, с. 230]

В Україні необоротні активи, якщо оцінювати їх склад за змістом статей у балансі, включають: нематеріальні активи; незавершені капітальні інвестиції; основні засоби; інвестиційну нерухомість; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокову дебіторську заборгованість; відстрочені податкові активи; інші необоротні активи. У Плані рахунків необоротні активи представлено класом 1. Класифікація необоротних активів для цілей бухгалтерського обліку за ним наведена у додатку А.

Для того, щоб здійснити розмежування необоротних активів за основними групами, звернемо увагу на п.1 ПСБО 7, який визначає методологічні засоби формування в бухгалтерському обліку інформацію про основні засоби та інші необоротні активи. Згідно п.4 ПСБО 7 “Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам для здійснення адміністративних і соціально – культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше від одного року (чи операційного циклу, якщо він довший за рік)”. Під іншими необоротними активами розуміють матеріальні активи, призначені для використання більше року (або операційного циклу, якщо він перевищує рік). А саме: бібліотечні фонди, малоцінні необоротні активи, природні ресурси, тимчасові не титульні споруди, предмети прокату, інвентарна тара тощо.

Таким чином основними класифікаційними ознаками поділу необоротних активів є: по-перше, строк корисного використання об’єкту; по-друге, вартісний критерій поділу об’єктів на групи. П(С)БО 7 свідчить про те, що: «такими матеріальними активами можуть бути будинки, споруди, передавальні

пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, інвентар, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження та інші основні засоби. До інших необоротних матеріальних активів належать такі матеріальні активи, як бібліотечні фонди, малоцінні необоротні активи, тимчасові (нетитульні) споруди, природні ресурси, інвентарна тара, предмети прокату тощо. Нематеріальний актив – це довгострокові вкладення в придбання об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних майнових прав, що визнаються об'єктом права власності конкретного підприємства і приносять дохід у конкретний період часу. До об'єктів промислової власності відносять право на винахід, промислові зразки, товарні знаки і знаки обслуговування» [49].

Варто наголосити на тому, що основні засоби є найбільш значимою частиною необоротних активів, тому зупинимося на їх визначенні більш детально. Відповідно до Словника сучасних економічних термінів, «основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний термін корисного використання (експлуатації) яких більше ніж однин рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [43, с. 243].

В економічній літературі також зустрічаються й дещо інші трактування цієї категорії. Зокрема, учений-економіст О.В. Кленін визначає поняття основних засобів підприємства як сукупності матеріально-речових цінностей, які функціонують у натуральній формі упродовж тривалого періоду у сфері матеріального виробництва та невиробничій сфері [48, с. 16].

На думку В. Бабича, основні засоби підприємства - це сукупність матеріально-речових цінностей, що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері й вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним та моральним зносом [26].

С. Покропивний визначає основні засоби як засоби праці, які мають вартість; функціонують у виробництві тривалий час, у своїй незмінній споживчій формі; їх вартість переноситься конкретною працею на вартість продукції, що виробляється (на платні послуги), частинами в міру зношення

Згідно з «Енциклопедією бізнесмена, економіста, менеджера» основні засоби - це сукупність засобів праці, що діють протягом тривалого періоду й у процесі виробництва (відтворення) поступово переносять свою вартість на виготовлений продукт. Вони відображають рівень розвитку продуктивних сил. До основних засобів належать земля, виробничі споруди, технічні і транспортні засоби, машини та обладнання. Основні засоби обраховують у вартісному виразі [42, с. 434].

Систематизацію поглядів дослідників щодо сутності поняття «основні засоби» наведено в додатку Б. Дослідження праць науковців показало, що існує низка визначень категорії «основні засоби». Доцільним також є порівняння трактувань поняття у вітчизняній та міжнародній практиці.

Об’єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям для нього, або окремий конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій, чи відокремлений комплекс конструктивно з’єднаних предметів однакового або різного призначень, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки у складі комплексу, а не самостійно. Характерні особливості основних засобів наведені на рис. 1.3.

Якщо один об’єкт основних засобів складається із частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися як окремий об’єкт основних засобів.

\\

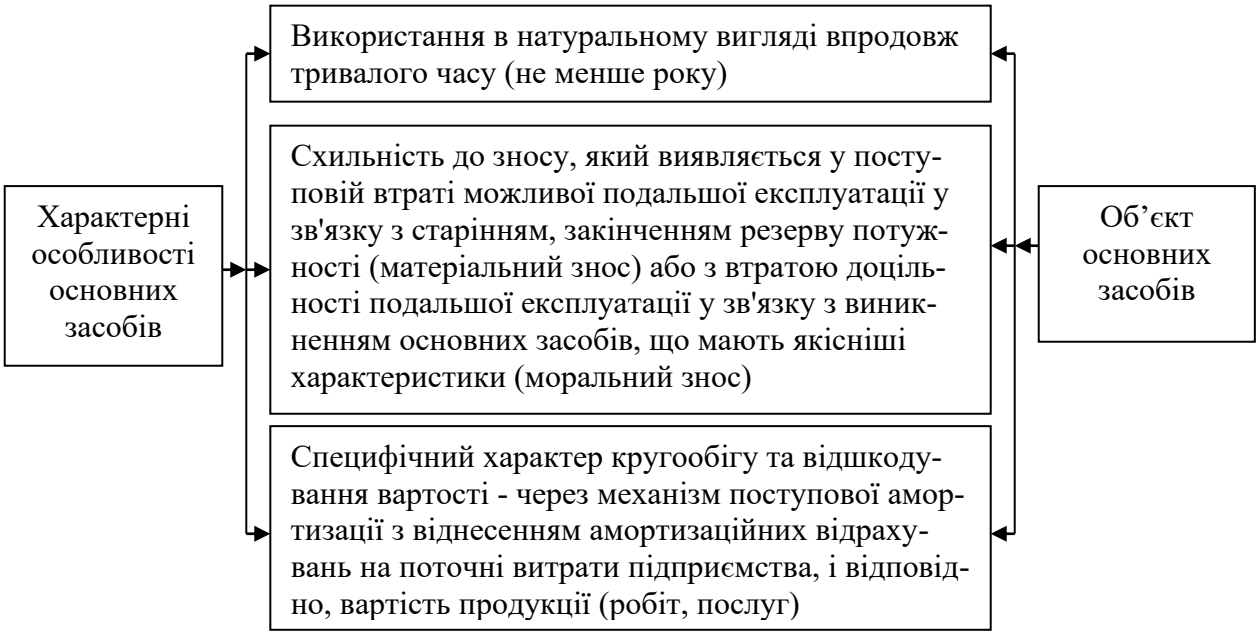

Рис. 1.3. Характерні особливості основних засобів

Основні засоби можна згрупувати за їх функціональним призначенням; галузевою ознакою; використанням [72, с. 174] (рис. 1.4).

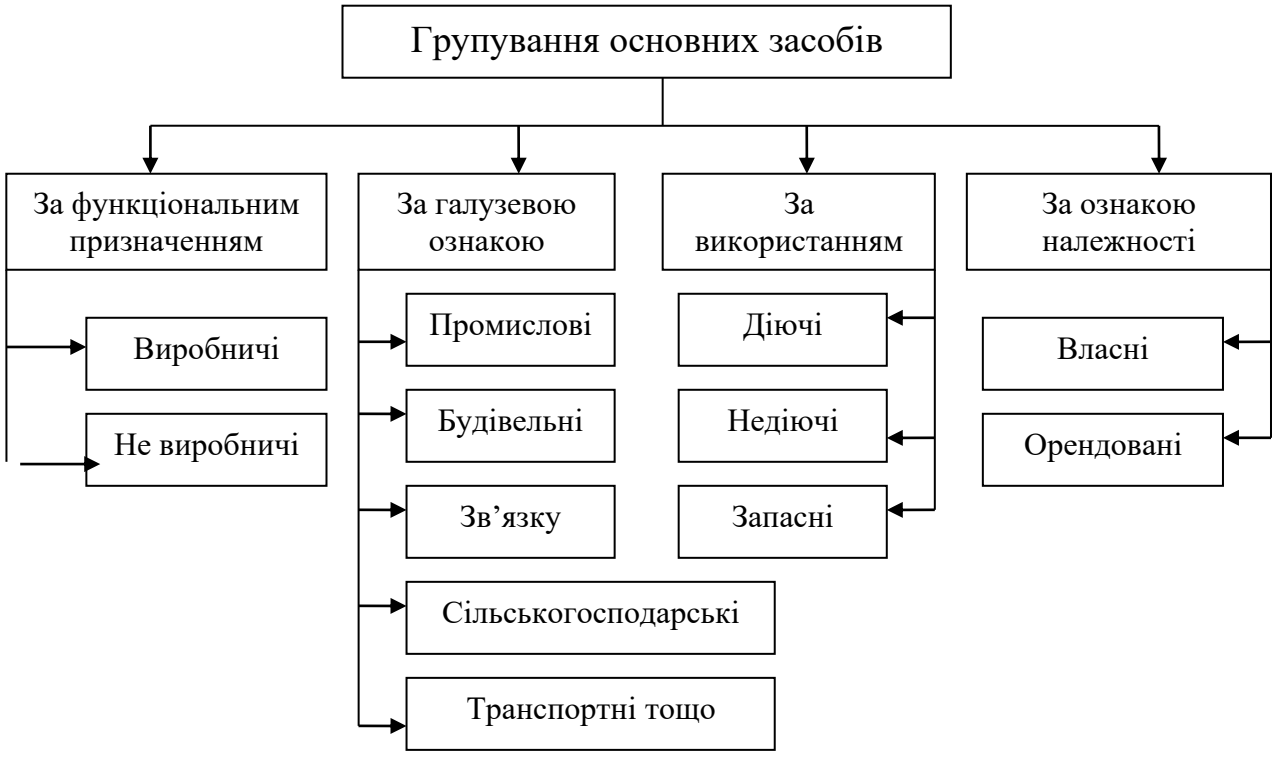

Рис. 1.4. Групування основних засобів за їх призначенням і ознаками

Відповідно до типової класифікації основні засоби поділяються за приналежністю, використанням та призначенням. За приналежністю основні засоби поділяються на власні та орендовані; за використанням – на діючі та недіючі; за призначенням – на виробничі і невиробничі. До власних основних засобів відносяться ті, які належать певному підприємству. Власні основні засоби можуть формуватись за рахунок статутного (пайового, акціонерного) капіталу, допоміжного фінансування з відповідних джерел на розширене виробництво, власних прибутків.

Орендовані основні засоби не належать певному підприємству, однак на підставі договору оренди використовуються в її господарській діяльності. Орендовані основні засоби відображаються у балансі тільки орендодавача, що виключає можливість їх подвійного обліку.

До діючих основних засобів відносяться ті, які знаходяться в експлуатації, у тому числі ті, які тимчасово не використовуються або здані в оренду іншим підприємствам на договірних засадах. До недіючих основних засобів відносяться ті, які знаходяться в резерві (в запасі, на складі).

За функціональним призначенням та видом діяльності (виробнича, комерційна, банківська) основні засоби поділяють на два види – виробничі та невиробничі. Виробничі основні засоби є знаряддями праці, за допомогою яких працівник впливає на предмет праці, або являють собою необхідні для здійснення процесу торгівлі, заготівель, виробництва та інші матеріальні умови, та які безпосередньо беруть участь у виробничому процесі або якимось чином сприяють його здійсненню та багаторазово беруть участь у виробничих циклах, що повторюються, поступово зношуються і, не змінюючи своєї натуральної форми, по частинах переносять свою вартість на виготовлений продукт. Невиробничі основні засоби є необхідною умовою суспільного відтворення. До них належать ті основні засоби, які не беруть безпосередньої участі у основній діяльності, а призначені для обслуговування потреб, вони функціонують тривалий час і поступово зношуються, але не беруть участі у

виробництві матеріальних благ і тому втрачена ними вартість не переноситься на продукт. Відшкодування втраченої ними вартості здійснюється за рахунок національного доходу.

Класифікацію основних засобів відповідно П(С)БО 7 «Основні засоби» надано на рис. 1.5.

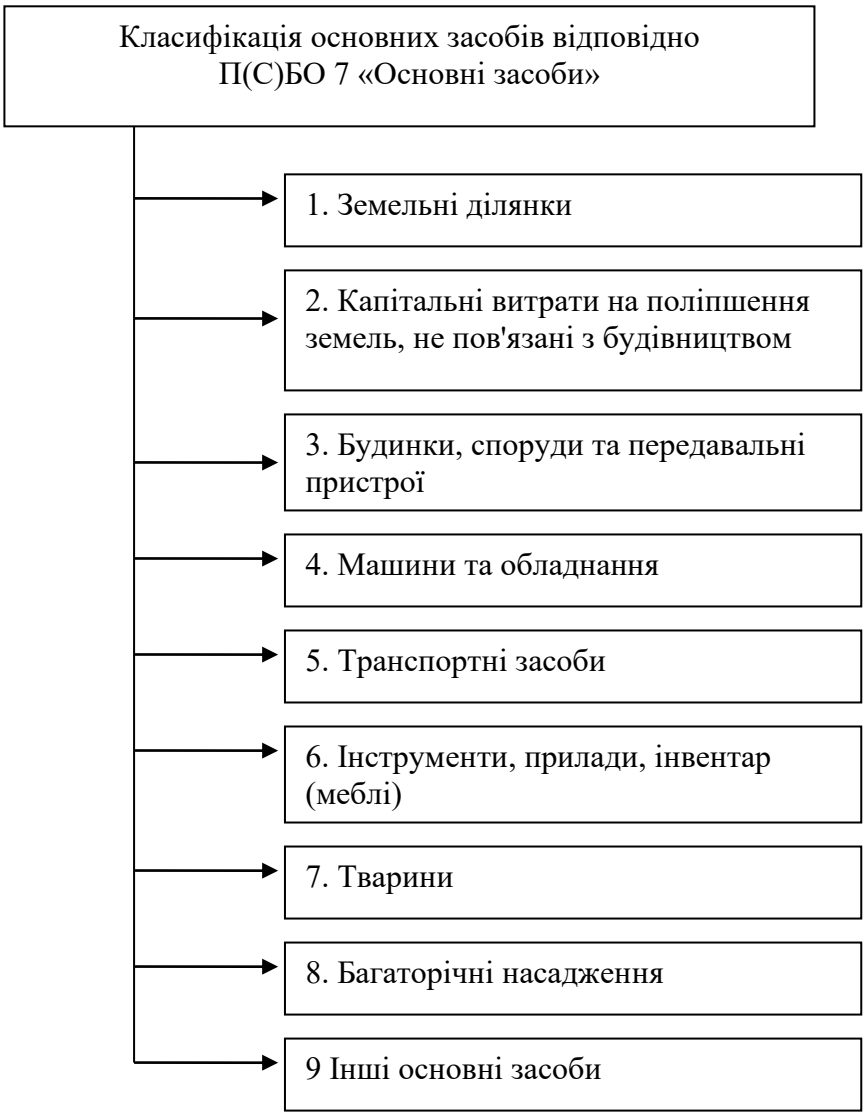

Рис.1.5. Класифікація основних засобів відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби»

Отже, щодо основних засобів введено суттєві новації. Згідно зі ст. 145 Податкового Кодексу основні засоби та інші необоротні активи поділено на 9 груп. По суті, це ті самі групи, що і в П(С)БО 7 «Основні засоби». Відмінність

полягає у тому, що у правій колонці таблиці 1.2 (класифікація груп основних засобів) встановлено мінімально допустимі строки корисного використання.

Таблиця 1.2

Класифікація груп основних засобів

Групи	Мінімально допустимі строки корисного використання, років	Рахунки бухобліку
1	2	3
група 1 - земельні ділянки	-	101
група 2 - капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15	102
група 3 - будівлі,	20	103
споруди,	15	
передавальні пристрої	10	
група 4 - машини та обладнання	5	104
з них:		
електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує 2500 гривень	2	
група 5 - транспортні засоби	5	105
група 6 - інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4	106
група 7 - тварини	6	107
група 8 - багаторічні насадження	10	108
група 9 - інші основні засоби	12	109

Тобто, строк використання окремих груп основних засобів не може бути менший, ніж це встановлено ст. 145 Податкового кодексу [3]. Наприклад, для будівель мінімально допустимий строк корисного використання – 20 років.

Основні засоби виробничого призначення доцільно було б також класифікувати за техніко-економічними показниками. Вчені-економісти Лич

Н.М., Розенплентер А.Е. та Фіалко Г.А поділяють нову техніку за її техніко-економічними показниками на три групи.

Перша група - це нова техніка, яка розроблена на основі наукових відкриттів та винаходів. Друга група - це нова техніка, розроблена на основі діючої техніки та технології, проте зі значним покращанням техніко-економічних показників. Третя група - техніка, розроблена на основі модернізації вже діючої техніки [52, с. 271].

На основі цього поділу можна згрупувати активну частину основних засобів за їх техніко-економічними показниками. Зокрема, серед них можна виділити:

1) основні засоби, техніко-економічні показники яких відповідають передовим науково-технологічним розробкам, тобто розроблені на основі нових конструктивних та технологічних схем;

2) основні засоби, техніко-економічні показники яких дещо поліпшені порівняно із вже існуючою технікою, тобто розроблені на основі вже існуючої техніки та технології;

3) основні засоби, техніко-економічні показники яких відповідають усім необхідним технологічним стандартам, тобто розроблені на основі модернізації вже існуючих засобів виробництва;

4) основні засоби, техніко-економічні показники яких не відповідають необхідним умовам До цієї групи слід зарахувати діючі основні засоби, які потребують модернізації;

5) основні засоби, техніко-економічні показники яких далекі від чинних норм і стандартів. Сюди належать основні засоби, які вже не можуть бути задіяні у виробничому процесі, оскільки потребують реконструкції.

Шеремет О.О. зазначає, що: «не належать до основних засобів:

- предмети терміном служби менше одного року незалежно від їх вартості;
- спеціальні інструменти і спеціальні пристосування підприємств серійного і масового виробництва певних виробів або для виготовлення індивідуального замовлення незалежно від їхньої вартості;

- спеціальний одяг, спеціальне взуття, а також постільні речі незалежно від їхньої вартості і терміну служби;

- формений одяг, призначений для видачі працівникам підприємства, незалежно від вартості й терміну служби».

Отже, необхідною умовою ефективного використання основних засобів є їх класифікація. Її орієнтація на загальних для усіх галузей національної економіки ознаках – визначенні різних груп основних засобів та їх об'єднання по спільних функціях у виробничому процесі має домінуюче значення. Завдяки цьому основні засоби розділяють по групах. Також забезпечується єдність групування по видах об'єктів у всіх галузях економіки, що дозволяє досягти співставлення показників різних підприємств.

Вартість необоротних активів підприємства залежить від суми фінансових ресурсів, якими воно володіє. Структура покриття необоротних активів джерелами формування безпосередньо впливає на фінансовий стан підприємства. Оптимально сформовані необоротні активи завдяки певній структурі фінансових ресурсів дозволяють компанії постійно працювати, підтримувати достатній рівень платоспроможності, а також мають певний резерв коштів для швидкого реагування на непередбачені ситуації, коли раптом виникає потрібно сплатити свої борги.

Шеремет О.О. зазначає, що «джерелами формування активів підприємства виступають фінансові ресурси, які можна визначити, як сукупність грошових коштів, яку змогло зосередити у своєму розпорядженні підприємство на певний момент для здійснення своєї статутної діяльності шляхом вкладення цих коштів у активи підприємства для забезпечення розширеного відтворення та виконання фінансових зобов'язань. Основними критеріями ефективності формування активів є фінансова стійкість та ліквідність підприємства. Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також – затрати на його розширення та оновлення» [70, с. 69].

В свою чергу Давиденко Н.М. акцентує увагу на тому, що: «наявність у підприємства власного капіталу є дотриманням мінімальної умови фінансової стійкості. Виділяють чотири типи фінансової стійкості: абсолютна стійкість для забезпечення запасів достатньо власних обігових коштів. Платоспроможність підприємства гарантована; нормальна стійкість для забезпечення запасів, крім власних обігових коштів, залучаються довгострокові кредити та позики. Платоспроможність підприємства гарантована; нестійкий фінансовий стан для забезпечення запасів, крім власних обігових коштів і довгострокових кредитів та позик, залучаються короткострокові кредити та позики. Платоспроможність підприємства порушена, але її можна відновити; кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів не вистачає джерел їх формування. Підприємству загрожує банкрутство. Ліквідність підприємства – це його здатність здійснити перетворення фінансових або матеріальних активів у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов’язань» [22, с. 37].

За твердженням Агрес О.Г.: «Необоротні активи виступають важливим елементом для функціонування будь-якого підприємства. Стан, а також раціональне і ефективне використання в подальшому впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств» [1, с. 6]. Проаналізуємо детальніше джерела формування необоротних активів підприємства. Існують власні та залучені джерела формування необоротних активів.

Власні джерела формування включають в себе власний капітал, нараховану амортизацію та чистий прибуток підприємства.

Статутний капітал підприємства - це початкова сума коштів, вкладених засновниками (власниками) у спільне підприємство з метою функціонування організації, а також право на ведення бізнесу за ними закріплено. Момот Т.В. вважає, що: «додатковий капітал - відображає підвищення вартості необоротних активів. Додатковий капітал за своєю суттю є частиною власного капіталу підприємства і в його складі враховується сума основних засобів до оцінки об'єктів капітального будівництва та інших матеріальних об'єктів майна організації з терміном корисного використання понад 12 місяців, яка

проводиться в установленому порядку, а також сума, отримана понад номінальну вартість розміщених акцій (емісійний дохід акціонерного товариства), і інші аналогічні суми» [39, с. 415].

Амортизаційні відрахування представляють фінансовий результат фіксованої передачі вартості основних засобів, представляють для підприємства додаткові джерела власних коштів, що використовуються для фінансування діяльності.

Семенов А.Г та Юсипчук Л.А. стверджують: «чистий прибуток - сума, яка залишиться в розпорядженні підприємства після відшкодування витрат виробництва, сплати податків та інших платежів. До власних джерел фінансування прийнято відносити і внутрішньовиробничі резерви (внутрішньогосподарські) - це такі джерела, які вводяться підприємством, для підвищення ефективності діяльності. Для покриття потреби в основних засобах при конкретних ситуаціях для підприємства є необхідність звертатися до позикових джерел. Така потреба може виникнути через зовнішні причини, що не залежать від підприємства. Ними можуть бути ненадійність партнерів, надзвичайні обставини, реконструкція і технічне переозброєння виробництва, відсутність необхідного стартового капіталу, наявність сезонності у виробництві, заготівлі, переробці, постачанні і збуті продукції тощо» [60, с. 112].

На думку Щепіта Т.Г.: «позиковий капітал, або так звані позикові джерела формування необоротних активів - це залучені для фінансування розвитку підприємства на поворотній основі грошові кошти та інше майно. Основний капітал виконує величезну роль у всіх сферах економіки, активно бере участь в сучасних перетвореннях в усіх галузях народного господарства, які стосуються економічного і політичного середовища, а також технологічний рівень і організаційну структуру. Формування необоротних активів - це сукупність матеріальних цінностей, що діють як в сфері матеріального виробництва, так і невиробничій сфері. Необоротні активи є майном підприємства і становлять його основну частину. Слід зробити висновок про те, що основний капітал

насамперед розглядається як частина фінансових ресурсів підприємства, інвестованих в усі види необоротних активів, які використовуються для здійснення виробничо-господарської діяльності з метою отримання прибутку» [71, с. 92].

Отже, вивчивши джерела фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів, можна виявити важливу різницю між ними. На момент отримання залученого капіталу компанія чітко знає, скільки і коли їй доведеться дати гроші, а також який додатковий відсоток віддачі від отриманих коштів вона повинна заплатити. Отримуючи власний капітал, власники (акціонери) можуть не знати, скільки грошей принесе їм капітал у майбутньому. Таким чином, підприємство в процесі своєї діяльності може використовувати всі наявні джерела (власні та позикові), забезпечуючи при цьому його фінансову стійкість, розвиток, а також збільшення прибутку.

1.2. Класифікація джерел фінансування функціонування та відтворення необоротних активів підприємства

Роки ринкової трансформації економіки України накладають свій відбиток на діяльність підприємств. Нехтування проблемами оновлення основного капіталу на підприємствах за останні десятиліття пов’язане, по-перше, із хронічною нестачею вільних фінансових коштів, по-друге, з особливістю діяльності підприємств. У структурі активів підприємств оборотні активи безпосередньо забезпечують прибуток підприємства, тому найбільша увага приділяється фінансуванню саме цих активів, а фінансування необоротних активів здійснюється за залишковим принципом. Але слід відзначити, що необоротні активи створюють умови для здійснення господарської діяльності й, у свою чергу, непрямо сприяють підвищенню їхньої ефективності та прибутковості. Для підтримання необоротних активів у належному стані підприємствам слід акцентувати увагу на належному їхньому фінансуванні. У

цьому аспекті пошук джерел для фінансування необоротних активів підприємств є актуальною проблемою.

Важливою під час отримання фінансування для необоротних активів, через значну вартість останніх, залишається проблема забезпечення фінансової стійкості підприємства. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми, на нашу думку, може бути раціональне використання декількох класифікаційних ознак джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів у практиці фінансового менеджменту підприємства.

Теоретичне дослідження питання класифікації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів виявило, що жоден з дослідників не охоплює у своїх роботах усі існуючі класифікаційні ознаки. Тому систематизуючи виявлені нами ознаки класифікації, наведемо узагальнену номенклатуру класифікаційних ознак джерел фінансування необоротних активів підприємств за:

–відношенням власності до джерел фінансування;

–місцем формування;

–видами власності;

–рівнями власників;

–ступенем централізації;

–терміном використання;

–рівнем ризику;

–об’єктами фінансування;

–цілями фінансування.

Узагальнена класифікація джерел фінансування необоротних активів підприємств надана на рис. 1.6.

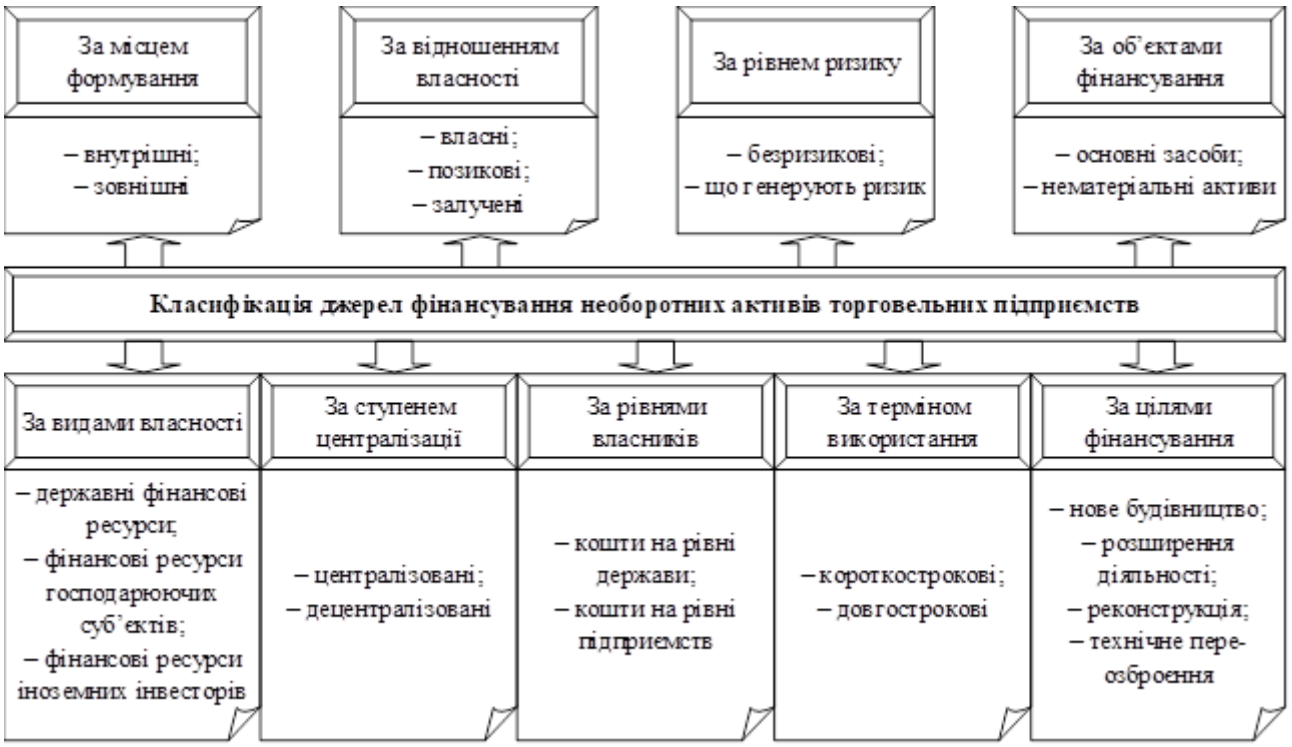

Рис. 1.6. Класифікація джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів

Останнім часом багатьма економістами висловлюється думка про необхідність поєднання одразу декількох класифікаційних ознак джерел фінансування. Так Крупка Я.Д., відзначає, що в існують класифікаціях немає чіткості, існує не до кінця визначені можливості джерел на рівнях економічної ієрархії (макро- та мікрорівнях), суттєва відмінність складу та практики формування фінансових ресурсів для здійснення інвестицій на макрорівні від формування аналогічних джерел на рівні підприємства. З метою вирішення таких протиріч він пропонує зіставляти джерела фінансування за рівнями власників, поділяючи, в свою чергу, джерела на макрорівні за місцем формування, а на мікрорівні – за відношенням власності до джерел фінансування [3].

Голубєва Т.С., з метою більш вичерпного дослідження різних форм фінансування суб'єктів господарювання, поєднує їх групування за джерелами надходження та правовим статусом капіталовкладника [2].

Бузько І.Р. з метою дослідження формування джерел фінансування поєднує такі класифікаційні ознаки як за місцем формування, так і за відношенням власності [1].

Ми погоджуємося із думкою економістів про необхідність врахування декількох ознак класифікації джерел фінансування під час формування фінансових ресурсів з метою вирішення різних завдань. Але нами пропонується розробити певний ієрархічний багаторівневий механізм поєднання декількох класифікаційних ознак у контексті політики фінансування. З цією метою виділимо класифікаційні ознаки джерел фінансування, які найбільш відповідають цілям політики фінансування необоротних активів. Такі ознаки, на нашу думку, мають бути за: місцем формування; відношенням власності на джерела фінансування; рівнем ризику; об'єктами фінансування.

Підчас вибору саме цих класифікаційних ознак ми виходили з наступних міркувань:

–класифікація за першими двома ознаками є вихідною з точки зору формування джерел фінансування, що відповідає цілям політики фінансування взагалі;

–класифікація за рівнем ризику необхідна для забезпечення фінансової стійкості підприємства, що є критерієм ефективності політики фінансування;

–класифікація за об'єктами фінансування, зокрема за складовими необоротних активів, визначає спрямованість політики фінансування саме цих активів.

Таким чином, наведені класифікаційні ознаки складають основне ядро класифікації джерел фінансування, що найбільш відповідають концепції політики фінансування необоротних активів.

Нами пропонується розглядати наведені класифікаційні ознаки відповідно до їхньої ієрархічної підпорядкованості, у межах якої існує чотири рівні. На кожному з них відбуватиметься перерозподіл джерел фінансування відповідно до визначеної класифікаційної ознаки. При цьому цей перерозподіл по суті

являтиме собою послідовний процес пошуку та відбору джерел фінансування необоротних активів.

Зазначена ієрархія класифікаційних ознак джерел фінансування дозволяє вирішити певні завдання, які належать до змісту політики фінансування, а саме від завдання звідки взяти необхідні кошти, до з'ясування, які джерела на які необоротні активи варто спрямувати. При цьому слід наголосити, що даний етап політики фінансування здійснюється безпосередньо після визначення потреби в обсязі фінансування необоротних активів, на основі якої і здійснюється пошук необхідних коштів. Загальну схему ієрархічної підпорядкованості джерел фінансування за визначеними нами класифікаційними ознаками надано на рис. 1.7.

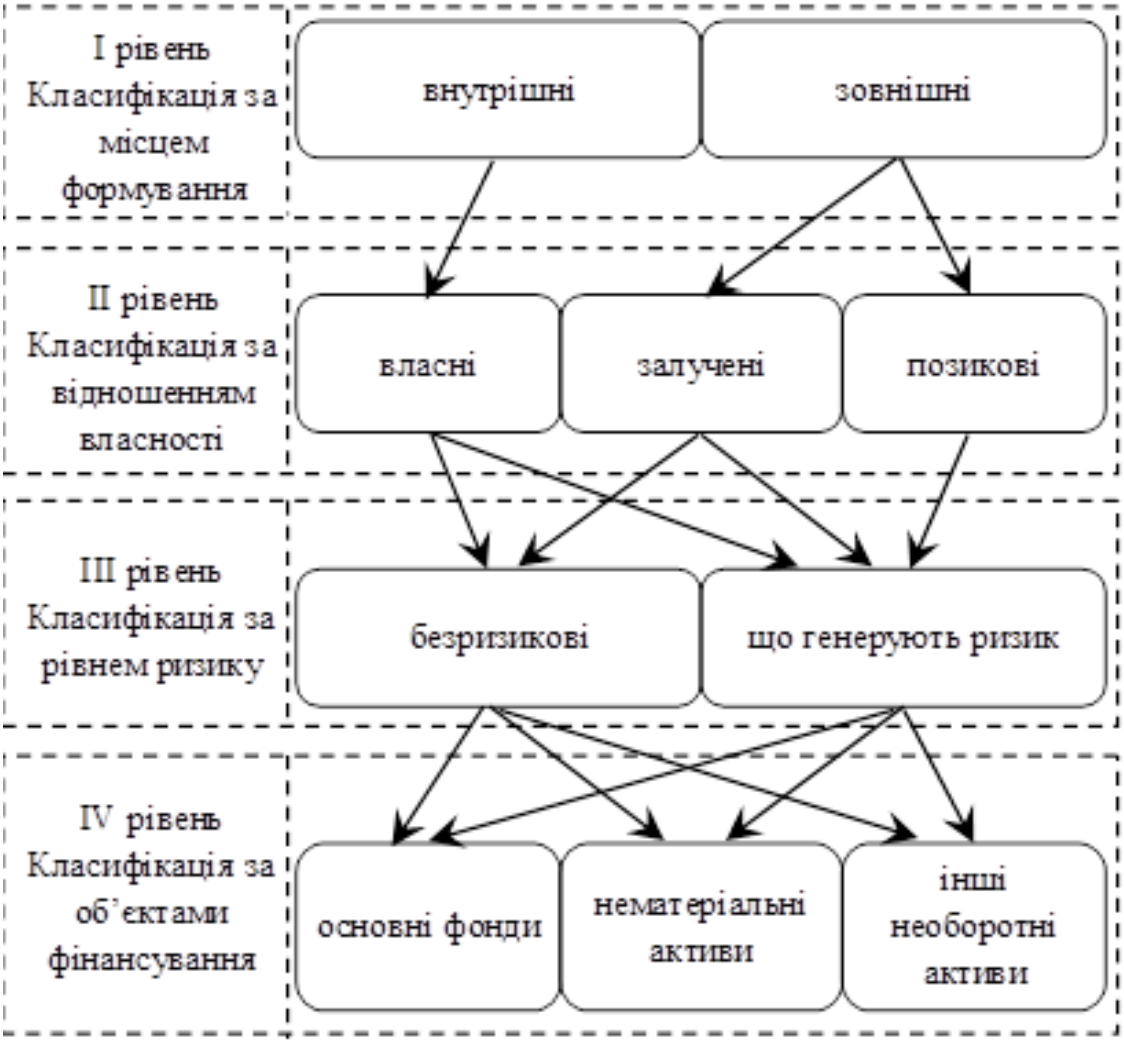

Рис. 1.7. Ієрархічна підпорядкованість класифікаційних ознак джерел фінансування необоротних активів

Перший рівень ієрархії дозволяє на основі визначеної необхідної суми інвестиційних ресурсів з'ясувати розмір коштів, який потрібно залучити зовні, тобто з-за меж підприємства. Мобілізація внутрішніх резервів, насамперед, прибутку та амортизаційних відрахувань, дозволяє визначити обсяг внутрішніх джерел фінансування підприємства. Визначивши обсяг внутрішніх джерел, розраховується необхідний обсяг зовнішніх джерел фінансування, шляхом вирахування із загальної суми потреби у фінансуванні необоротних активів суми внутрішніх джерел.

Перейшовши на другий рівень ієрархії, можна зробити більш поглиблений розподіл джерел фінансування, а саме, визначити власні, залучені та позичені кошти. За ним фактично відбувається розділ зовнішніх джерел на ті, використання яких здійснюється на умовах терміновості, зворотності, платності та відповідно відображаються у балансі підприємства у довгостроковому та короткостроковому капіталі, тобто на позичені, та на ті, які відображаються у балансі у статутному капіталі підприємства, але залучаються ззовні, тобто на залучені. Власні відповідають внутрішнім джерелам фінансування, та відповідно знаходять своє відображення у статутному капіталі балансу. Таким чином, другий рівень по суті дозволяє конкретизувати шляхи отримання підприємством зовнішнього фінансування.

Третій рівень, на основі попередньої класифікації, дозволяє визначити джерела, використання яких несе для діяльності підприємства допустимий рівень ризику, та ті, що несуть певні ризики діяльності підприємства, які потрібно враховувати для стабільної у фінансовому плані діяльності.

Четвертий дозволяє, враховуючи визначений ступінь ризику, перерозподілити джерела, виходячи із доцільності фінансування конкретних об'єктів фінансування за рахунок того чи іншого джерела фінансування. Виділення об'єктів фінансування необоротних активів в окремі групи основних засобів та нематеріальних активів пояснюється тим, що саме ці групи складають найбільшу частку у складі необоротних активів підприємства та забезпечують здійснення ними технологічних процесів.

Наведена ієрархія класифікації джерел фінансування в контексті політики фінансування необоротних активів не є чітко фіксованою та вичерпною. Її можна доповнити ознаками за терміном використання та за цілями фінансування, або замінити згідно з потребами підприємства відповідно на третій чи четвертий рівні.

Таким чином, запропонований у роботі підхід поєднання класифікацій джерел фінансування необоротних активів дозволяє внести у практику діяльності підприємств під час відбору джерел фінансування, необхідність врахування декількох класифікаційних ознак джерел, що збільшує інформаційну базу для прийняття рішень та дозволяє більш обґрунтовано підходити до розробки та здійснення політики фінансування взагалі та політики фінансування необоротних активів зокрема.

1.3. Політика фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства

Результативність діяльності виробничо-господарської підприємств залежна від структури і інтенсивності застосування їх основних засобів. Отже ключовим напрямом роботи в сфері фінансовій підприємства є пояснення та вибір доцільних джерел фінансування придбання і використання основних засобів, оцінка показників дієвості їх використання, генерація дієвої політики амортизаційної і інвестиційної.

Мочерний С.В. стверджує, що: «в умовах сьогодення більшість малих і середніх підприємств значною мірою втрачають свої позиції через застарілу технологію, а також значно зношені виробничі потужності. Однією з головних проблем на таких підприємствах є відсутність якісного і вчасного оновлення нематеріальних активів, яке своєю чергою сприяло б підвищенню продуктивності їх діяльності. Ефективне управління необоротними активами на підприємстві, окрім підвищення конкурентоспроможності, дає змогу створити потужну основу для діяльності підприємства та умови для ефективного його

розвитку в майбутньому. Необхідно детально планувати та аналізувати кожен з показників статей балансу підприємства, а також приділяти увагу їх зіставленню поміж собою» [40, с. 412].

Бровко Л.І. та Ітерман Г.А. наголошують на тому, що: «політика управління необоротними активами підприємства є системою дій, заснованих на чітко сформульованих принципах, на базі яких визначаються напрями та обсяги фінансування необоротних активів, формуються необхідні грошові кошти з доступних джерел фінансування за допомогою різних методів та форм фінансування з урахуванням забезпечення оптимальної структури сформованих ресурсів з метою створення умов ефективного здійснення торговельно-технологічних процесів як у довгостроковому, так і в короткостроковому періодах діяльності» [28, 152].

Бланк І.А. наполягає на тому, що: «сформовані на первісному етапі діяльності підприємства операційні необоротні активи вимагають постійного управління ними. Це управління здійснюється в різних формах і різних функціональних підрозділах підприємства. Частина функцій цього управління покладена на фінансовий менеджмент» [8, с. 365].

Поддєрьогін А.М. в свою чергу стверджує: «основними завданнями управління необоротними активами є: визначення можливих форм оновлення основних виробничих засобів на простій та розширеній основі; визначення потреби в необоротних активах для збільшення обсягів виробництва; забезпечення ефективного використання раніше сформованих та нововведених основних засобів та нематеріальних активів; формування необхідних фінансових ресурсів для відтворення необоротних активів та оптимізація їх структури» [45, с. 415].

Також Мазуркевич І.О. зазначає: «стосовно організації активів за допомогою джерел варто зазначити важливе правило: джерелами оборотних активів повинні бути короткострокові зобов'язання, а джерелами для необоротних активів – довгострокові зобов'язання. Це правило пояснюють тим, що необоротні активи за визначенням відносяться до категорії засобів з

низькою ліквідністю, чия окупність, часто довша за часом, ніж окупність оборотних засобів, отже – вони не повинні бути профінансовані за рахунок короткострокових залучених коштів. Необоротні активи досить різноманітні за своїм складом, тому їх можливо прокласифікувати залежно від багатьох ознак. Наприклад, розрізняють активні та пасивні основні засоби (складова необоротних активів), виробничі та невиробничі фонди тощо. Необоротні активи гармонійно поєднані з оборотними активами в процесі функціонування підприємства (на виробництві та у загальногосподарській діяльності); окрім того, деякі статті необоротних активів навіть перегукуються зі статями оборотних активів (довгострокова дебіторська заборгованість, довгострокові фінансові інвестиції тощо). Але як і оборотні активи, необоротні також мають свої переваги та недоліки» [36, с. 93].

При розробці загальної довгострокової стратегії підприємства в створенні своєчасного відновлення і дієвого використання необоротних активів, важливо формувати політику керування необоротними активами, що генерує такі етапи:

- аналіз необоротних активів підприємства;
- оптимізація обсягу і складу необоротних активів на підприємстві;
- забезпечення правильного амортизації нарахування;
- оптимізація форм і джерел фінансування необоротних активів;
- забезпечення своєчасного оновлення необоротних активів та їх використання ефективного.

Аналіз здійснюється для вивчення динаміки загального обсягу та складу необоротних активів, ступеня їх придатності, інтенсивності оздоровлення та ефективності.

Основні етапи управління операційними необоротними активами підприємства розглянемо на рисунку 1.8.

Рис. 1.8. Основні етапи управління необоротними активами підприємства

Серед основних із цих резервів - збільшення виробничого використання необоротних активів з часом та збільшення виробничого використання необоротних активів за потужністю.

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання відповідного активу. Важливу роль у забезпеченні нарахування амортизації відіграє відповідність обраних методів амортизації політиці формування фінансових ресурсів для відновлення цих активів.

Романенко М.А. зазначає: «враховуючи зношення необоротних активів необхідно своєчасно забезпечити їхнє відновлення. У цих цілях на підприємстві необхідний рівень інтенсивності відновлення окремих груп операційних

необоротних активів, розраховується загальний обсяг активів, що підлягають відновленню в майбутньому періоді, встановлюються основні форми й вартість відновлення різних груп активів» [55, с. 319].

Послідовність прийняття управлінських рішень по оновленню необоротних активів зобразимо на рисунку 1.9.

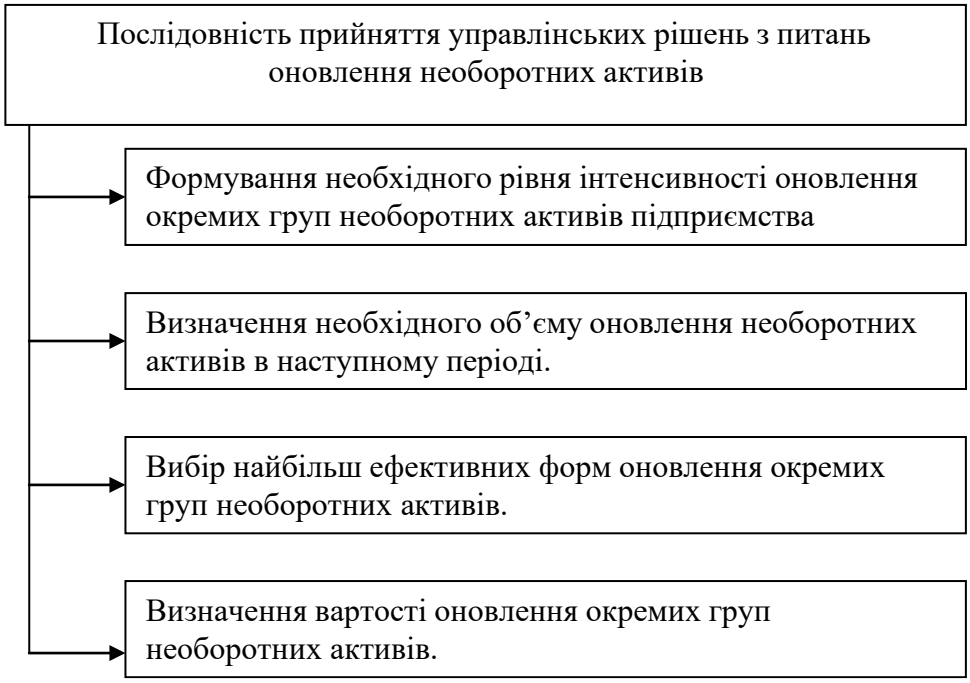

Рис. 1.9. Послідовність прийняття управлінських рішень по оновленню необоротних активів

Швець В. наголошує: «забезпечення ефективного використання необоротних активів підприємства полягає в розробці системи заходів, спрямованих на підвищення коефіцієнтів рентабельності й виробничої віддачі необоротних активів. Зростання ефективності використання необоротних активів дозволяє скоротити потребу в них, тому що між цими двома показниками існує зворотна залежність» [69, с. 54].

За твердженням Іванілова О.С.: «у системі управління необоротними активами підприємства однією з найбільш важливих функцій фінансового менеджменту є забезпечення своєчасного й ефективного їхнього оновлення. В

умовах ринкової економіки в процесі оновлення операційних необоротних активів необхідно враховувати негативний вплив на цей процес рівня інфляції. У господарській практиці відомі два методи протидії негативному впливу інфляції: періодична індексація основних засобів та застосування прискореної амортизації» [26, с. 516].

Амортизаційна політика підприємства є невід'ємною частиною загальної політики управління необоротними активами. У процесі формування амортизаційної політики підприємства враховуються такі фактори: обсяг використовуваних операційних основних засобів та нематеріальних активів, методи відображення їх реальної вартості, фактичний термін використання цих активів, інфляція, методи амортизації дозволено законом тощо.

Гетьман О.О. стверджує: «наступним етапом прийняття рішень є визначення необхідного обсягу відновлення необоротних активів у майбутньому періоді. Відновлення необоротних активів підприємства може здійснюватися на простій або розширеній основі, відображаючи процес простого або розширеного їхнього відтворення. На даному етапі на прийняття рішення впливають такі фактори як наявність необоротних активів на підприємстві на даний момент та їх відповідність потребам підприємства, ступінь їх зношеності, стратегія підприємства та інше. Третім етапом є вибір найбільш ефективних форм відновлення окремих груп необоротних активів.

Конкретні форми відновлення окремих груп активів визначаються з урахуванням характеру намічуваного їхнього відтворення. Просте відтворення здійснюється в формах поточного або капітального ремонту та придбання аналогічних основних засобів, розширене відтворення - будівництво нових, реконструкція або модернізація діючих основних засобів» [17, с. 258].

Останнім кроком є визначення вартості відшкодування певних груп необоротних активів з точки зору різних його форм. Методи визначення вартості відшкодування необоротних активів диференціюються за окремими формами оздоровлення.

Кінцеві результати вищевказаних управлінських рішень дозволяють сформувати загальну потребу у відновленні діючих необоротних активів підприємства з точки зору їх окремих видів та різних форм майбутнього відновлення.

Савицька Г.В. зазначає: «фінансування необоротних активів підприємства здійснюється за такими варіантами: використання власного капіталу підприємства, використання позикового капіталу і змішане фінансування. Вибір відповідного варіанта фінансування відновлення необоротних активів по підприємству в цілому здійснюється з врахуванням наступних основних факторів: достатності власних фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку підприємства в майбутньому періоді; вартості довгострокового фінансового кредиту в порівнянні з рівнем прибутку, створюваного обновлюваними видами необоротних активів; досягнутого співвідношення використання власного й позикового капіталу, що визначає рівень фінансової стійкості підприємства; доступності довгострокового фінансового кредиту для підприємства» [57, с. 398].

У процесі фінансування відновлення певних видів необоротних активів одним із найскладніших завдань фінансового управління є вибір альтернативи - придбання цих активів у власність або взяття їх в оренду. Зокрема, Савицька Г.В. зазначає, що: «альтернативою придбанню необоротних активів є взяття їх в лізинг. Основними перевагами лізингу є: можливість використання нової техніки без значних одноразових витрат; відсутність потреби негайного початку платежів; відсутність потреби в додаткових гарантіях, оскільки забезпеченням угоди є саме устаткування та ін. Критерієм прийняття управлінських рішень про придбання або оренду окремих видів основних коштів, поряд з оцінкою вищевикладених переваг і недоліків лізингу і їхньою значимістю для даного підприємства з позицій фінансового менеджменту, є порівняння сумарних потоків платежів при різних формах фінансування відновлення майна» [57, с. 564].

В ринкових умовах проблема фінансової підтримки відтворення основних

фондів сільськогосподарських підприємств стає особливо актуальною. Економічні перетворення в Україні призвели до погіршення якості основних фондів сільськогосподарських підприємств. Формування оптимальної структури джерел фінансування відтворення основних фондів є передумовою підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, тому проблеми формування джерел відтворення основних фондів підприємств заслуговують на особливу увагу.

Ареф'єва О.В. зазначає: «для підвищення ступеню економічної ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств, а також інтенсивного ведення сільськогосподарського виробництва потрібно забезпечити безперервне відтворення основних засобів. Відомо, що джерелами простого відтворення основних фондів на підприємстві є амортизація та прибуток. Але більшість сільськогосподарських підприємств не використовують прибуток для відтворення основних засобів, тому основним і єдиним внутрішнім джерелом фінансування оновлення основних засобів є фонд амортизаційних відрахувань» [4, с. 84].

Характер та функції амортизаційних відрахувань діють через низку компонентів, взаємодія яких визначає зміст амортизаційної політики держави та підприємства. Основні складові політики амортизаційної підприємства представлено на рисунку 1.10.

Амортизація основних засобів визначає:

- процес зносу і перенесення поступового вартості основних засобів навиготовлений продукт за їх участю;
- витратний елемент, до якого додають суму амортизації нарахованоїосновних засобів і активів не матеріальних;
- складову оподаткування системи прибутку підприємств.

Рис. 1.10. Основні складові амортизаційної політики

Городянська Л.В. стверджує: «аналізуючи складові амортизаційної політики, слід зазначити, що амортизаційні відрахування здійснюються за певними нормами, які характеризують щорічний розмір відрахувань у відсотках до балансової вартості основного капіталу. Норма амортизації є головним важелем амортизаційної політики, вона відноситься до економічних нормативів тривалої дії, що складають інструментарій економічних методів

ведення господарства. Завдяки нормі амортизації регулюється швидкість обороту основного капіталу, інтенсифікується процес його відтворення, реалізується технічна і виробнича політика на підприємстві, регулюється прискорення науково-технічного прогресу в засобах праці» [20, с. 58].

Підсумовуючи, зазначимо, що необоротні активи на підприємстві є основою його функціонування. Їх управління визначає успіх кожного суб'єкта господарювання та перспективи його подальшого розвитку. Раціональне управління необоротними активами на підприємстві відповідно до теоретичних принципів здійснюється через ряд етапів. Своєчасне оновлення необоротних активів та вибір оптимальних форм фінансового забезпечення їх функціонування та відтворення дозволяє компанії бути конкурентоспроможною.

Висновки до розділу 1:

1. Досліджено дефініції поняття «необоротні активи» в економічній літературі, що дозволяє стверджувати, що під необоротними активами слід розуміти активи, що застосовуються підприємством в процесі господарювання протягом певного проміжку часу (більше року одного) і після застосування яких підприємство отримуватиме в майбутніх періодах економічні вигоди, а вартість їх може бути достовірно визначена.

2. Систематизуючи виявлені нами ознаки класифікації, наведено узагальнену номенклатуру класифікаційних ознак джерел фінансування необоротних активів підприємств за: відношенням власності до джерел фінансування; місцем формування; видами власності; рівнями власників; ступенем централізації; терміном використання; рівнем ризику; об'єктами фінансування; цілями фінансування.

3. В роботі пропонується розглядати наведені класифікаційні ознаки відповідно до їхньої ієрархічної підпорядкованості, у межах якої існує чотири рівні. На кожному з них відбуватиметься перерозподіл джерел фінансування

відповідно до визначеної класифікаційної ознаки. При цьому цей перерозподіл по суті являтиме собою послідовний процес пошуку та відбору джерел фінансування необоротних активів.

4. У процесі фінансування відновлення певних видів необоротних активів одним із найскладніших завдань фінансового управління є вибір альтернативи - придбання цих активів у власність або взяття їх в оренду. В роботі розглянуто різні види альтернативних рішень щодо фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СТАНУ УПРАВЛІННЯ НЕОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ НА ТОВ «ГЕОМАПС»

2.1. Загальна фінансово-економічна характеристика ТОВ «ГЕОМАПС»

Базове підприємство ТОВ «ГЕОМАПС» має статус юридичної особи. Місцезнаходження ТОВ «ГЕОМАПС»: м. Київ, вул. Прирічна.

Видами діяльності ТОВ «ГЕОМАПС»за КВЕД передбачені:

- 46.49 Оптова торгівля іншими товарами господарського призначення (основний);
- 58.19 Інші види видавничої діяльності;
- 71.12 Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах;
- 73.12 Посередництво в розміщенні реклами в засобах масової інформації

Компанія «ГЕОМАПС» відома на ринку України з 2012 року як одна з ведучих та найбільш динамічних компаній з впровадження інноваційних прибуткових технологій та рішень. Компанія “ГЕОМАПС” застосовує індивідуальний підхід до кожного клієнта і партнера, пропонуючи гнучку систему знижок і можливостей здійснення платежу, а також сприяє в підготовці пакету документів для можливого фінансування через фінансові установи (банки, лізингові компанії, фонди, направлені на стійкий розвиток національної економіки). На сьогоднішній день ТОВ «ГЕОМАПС» є однією з провідних компаній на ринку України.

Оцінка результативності виробничо-господарської діяльності тісно пов'язана з аналізом витрат на виробництво і реалізацію продукції, робіт і послуг. Згідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», собівартість продукції (робіт, послуг) підприємства формується з витрат виробництва, які класифікують як операційні витрати.

Джерелами для аналізу фінансово-господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр. використовуємо форму №1 «Баланс» і форму №2 «Звіт про фінансові результати» за 2019-2021 роки. В таблиці 2.1 наведено основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС».

Таблиця 2.1

Основні показники фінансово-господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС»

№ п/п	Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темп зростання, %	
					2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6	7
1	Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	2594813	5040748	7385385	94	47
2	Чистий дохід від реалізації товарів, робіт та послуг, тис. грн.	2279291	4433581	6424843	95	45
3	Кількість промислово-виробничого персоналу, осіб	721	660	591	8	11
4	Фонд оплати праці, тис грн.	223886	273434	302745	22	11
5	Продуктивність праці на одного працівника, тис грн./особу	360	763	1249	112	64
6	Середньорічна оплата праці, тис грн. / особу	310	410	510	33	24
7	Середньорічна вартість активів, тис грн. (валюта балансу)	5976354	7201969	8741721	20	21
8	Власний капітал, тис грн.	4595838	4162971	5180364	9	24
9	Собівартість реалізованої продукції, тис грн.	1465752	2101547	2571816	43	22
10	Валовий прибуток (збиток), тис грн.	813539	2332034	3853027	187	65
11	Чистий прибуток (збиток), тис грн.	249402	1285279	2592853	415	102

Отже, за період 2019-2021 роки ТОВ «ГЕОМАПС» веде прибуткову діяльність, так як має чистий прибуток в розмірі 249402 тис. грн. за результатами 2019 року, в 2020 році показник зростає на 415% і становить 1285279 тис. грн., в 2021 році показник порівняно з 2020 роком зростає на 102% і становить 2592853 тис. грн. Зростання даного показника обумовлено

зростанням доходу від реалізації продукції в 2020 році порівняно з 2019 роком на 94% і в 2021 році порівняно з 2020 роком на 47%. Зростання обсягу реалізації продукції обумовлює зростання собівартості реалізованої продукції у 2020 році порівняно з 2019 роком на 43% і в 2021 році порівняно з 2020 роком на 22%.

За період 2019-2021 рр. спостерігається скорочення кількості промислово-виробничого персоналу. В 2019 році показник становив 721 осіб, в 2020 році показник скорочується і становить 660 осіб, в 2021 році скорочення становить 11%, що відповідає значенню 591 осіб. Але підприємство збільшує фонд оплати праці в 2020 році на 22% і в 2021 році на 11%. Відповідно зростає показник середньорічної оплати праці в 2020 році на 33% і в 2021 році на 24% порівняно з 2020 роком. Відповідно спостерігається позитивна динаміка зростання продуктивності праці.

В 2020 році порівняно з 2019 роком спостерігається зменшення власного капіталу на 8%, в 2021 році за рахунок зростання нерозподіленого прибутку власний капітал зростає на 24% і становить 5180364 тис. грн.

За період 2019-2021 році спостерігається стабільна динаміка зростання вартості активів за рахунок зростання оборотних і необоротних активів підприємства в 2020 році на 20% і в 2021 році порівняно з 2020 роком на 21%.

В таблиці 2.2 подано аналіз основних показників оцінювання оборотності оборотних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Коефіцієнт рентабельності оборотних активів демонструє можливості підприємства в забезпеченні достатнього обсягу прибутку по відношенню до використовуваних оборотних коштів підприємства. Чим вище значення цього коефіцієнта, тим більше ефективно використовуються оборотні кошти. За період 2019-2021 роки спостерігається позитивна динаміка зростання показника, і в 2021 році показник становить 32,53%.

Таблиця 2.2

Основні показники оцінювання оборотності оборотних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Період	Рентабельність оборотних активів, %	Оцінювання з урахування валового доходу			Оцінювання з урахування чистого доходу		
		Оборотність оборотних активів	Коефіцієнт закріплення оборотних активів	Тривалість 1 обороту оборотних активів, днів	Оборотність оборотних активів	Коефіцієнт закріплення оборотних активів	Тривалість 1 обороту оборотних активів, днів
1	2	3	4	5	6	7	8
2019 рік	7,78	0,81	1,24	444,95	0,08	12,13	4365,96
2020 рік	19,51	0,77	1,31	470,55	0,39	2,55	916,26
2021 рік	32,53	0,93	1,08	388,56	0,58	1,72	619,44
Абсолютне відхилення							
2020/2019	11,73	-0,04	0,07	25,59	0,31	-9,58	-449,70
2021/2020	13,02	0,16	-0,23	-81,99	0,19	-0,82	-296,82
Темп зростання, %							
2020/2019	150,85	-5,44	5,75	5,75	376,50	-79,01	-79,01
2021/2020	66,74	21,10	-17,42	-17,42	47,92	-32,39	-32,39

За період 2019-2021 роки спостерігається негативна динаміка до зменшення показника оборотності оборотних активів. Відповідно коефіцієнт закріплення оборотних активів та тривалість 1 обороту оборотних активів мають негативну тенденцію зростання. Тривалість 1 обороту оборотних активів з урахування чистого доходу за період 2019-2021 перевищує 1 рік і в 2021 році має значення 619,44 днів. Аналіз оборотності оборотних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр. свідчить про неефективність політики управління оборотними активами ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Для аналізу фінансового стану підприємства використовується система взаємозалежних показників, які базуються на даних бухгалтерської й статистичної звітності підприємства.

Ліквідність підприємства - це його здатність швидко продати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань. Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти та їх еквіваленти, ринкові цінні папери, дебіторська

заборгованість) і короткострокової заборгованості. Аналіз показників ліквідності підприємства наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Аналіз ліквідності ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 роки

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020
1	3	4	5	6	7
Коефіцієнт покриття	5,03	1,53	1,50	-3,50	-0,03
Коефіцієнт швидкої ліквідності	6,84	2,61	2,73	-4,23	0,11
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,004	0,016	0,02	0,01	0,00
Частка оборотних засобів у активах	0,45	0,54	0,58	0,09	0,04

Таким чином, у 2019 році на одну гривню поточних зобов'язань припадало 5,03 грн. поточних активів, у 2020 році - 1,53 грн., у 2021 році – 1,50 грн., що відповідає нормативним значенням, отже підприємство спроможне успішно перетворювати свої активи на гроші для виконання всіх платежів.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності >1, що свідчить про можливість ТОВ «ГЕОМАПС» повністю погасити поточні зобов’язання підприємства за рахунок грошових коштів і очікуваних фінансових надходжень (дебіторська заборгованість)

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності є менше нормативного (>0,2), отже ТОВ «ГЕОМАПС» не спроможне погасити поточну заборгованість за рахунок наявних грошових коштів.

Частка оборотних засобів у активах в 2019 році становить 45%, в 2020 році зростає на 9% і становить 54%, в 2021 році показник зростає на 4% і становить 58%. Зростання оборотних активів обумовлено зростанням дебіторської заборгованості та вартості не реалізованої продукції, отже керівництву підприємство необхідно приділити увагу політики розрахунків з контрагентами.

Дослідження фінансової стійкості капіталу дозволяє встановити одну з можливих причин фінансової стійкості (нестійкості) підприємства. Узагальнюючим показником фінансової стійкості є надлишок або недостача джерел формування запасів, що отримується у вигляді різниці між величиною

джерел формування та вартістю запасів. При цьому мається на увазі забезпеченість запасів такими джерелами, як власні оборотні засоби, довгострокові та короткострокові кредити, кредиторська заборгованість.

В табл. 2.4 наведено аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 роки.

Таблиця 2.4

Показники фінансової стійкості ТОВ «ГЕОМАПС»

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт автономії	0,77	0,58	0,59	-0,19	0,01
Коефіцієнт фінансової залежності	1,30	1,73	1,69	0,43	-0,04
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,07	0,13	0,13	0,06	0
Коефіцієнт фінансової стійкості	3,88	1,47	1,53	-2,41	0,06
Коефіцієнт стійкості фінансування	0,91	0,65	0,61	-0,26	-0,04
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами	0,49	0,21	0,30	-0,28	0,09
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,55	0,11	0,00	-0,44	-0,11
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,45	0,89	1,00	0,44	0,11
Коефіцієнт страхування бізнесу	0,01	0,01	0,01	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом	13,34	7,44	7,91	-5,9	0,47

Коефіцієнт автономії визначається як відношення власного капіталу до підсумку балансу. Чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування, нормативне (рекомендоване) значення > 0,5.

В 2019 році показник становив 0,77, в 2020 році зменшився до 0,58, в 2021 році зростає на 0,1 порівняно з 2020 роком і становить 0,59. Отже спостерігається негативна тенденція зменшення показника.

Відповідно, протягом періоду відбулося збільшення фінансової залежності. Коефіцієнт фінансової залежності - показник обернений до коефіцієнта автономії, показує, яка сума загальної вартості майна підприємства припадає на 1 грн. власного капіталу.

Коефіцієнт маневреність робочого капіталу, характеризує частку запасів (матеріальних оборотних активів) у загальній сумі робочого капіталу в 2019 році показник становить 0,07, в 2020 році показник збільшується на 0,06 і становить 0,13, в 2021 році показник залишається на рівні 2020 року. Рекомендоване значення >0,5, відповідно показник не відповідає нормативному значенню.

Коефіцієнт фінансової стійкості повинен бути більше ніж 1, в 2019 році показник мав значення 3,88 тобто відповідає нормативному значенню, в 2020 році значення показника зменшилось до 1,47, в 2021 році значення показника зростає порівняно з 2020 роком на 0,06 і становить 1,53, отже показник знаходиться в допустимій межі..

Критичне значення коефіцієнта стійкості фінансування - 0,8. Відповідно даним табл. 1.4 показник не досягає нормативного значення в 2020-2021 році.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами, відображає, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних оборотних засобів, дані табл. 1.4 показують, що значення показника на протязі 2019-2021 років відповідає рекомендованим значенням (нормативний показник >0,1).

Коефіцієнт довгострокових зобов'язань визначає частку (питому вагу) довгострокових зобов'язань в загальній сумі джерел фінансування (нормативний показник < 0,2). В 2019 показник перевищує нормативне значення, але в 2020-2021 роках показник знаходиться в межах норми.

Коефіцієнт поточних зобов'язань визначає частку (питому вагу) поточних зобов'язань в загальній сумі джерел фінансування (нормативний показник >0,5). В 2019 показник становить 0,45, що не відповідає нормативному значенню, в 2020-2021 рр. показник зростає і підприємству вдається утримувати його в межах норми. Коефіцієнт страхування бізнесу визначається як відношення суми резервного капіталу до загальної вартості майна. Показує суму капіталу, який зарезервовано підприємством на кожну гривню майна (нормативний показник >0,2). Розрахунок наданий в табл. 1.4 показує, що показник не відповідає нормативним значенням.

Коефіцієнт забезпечення запасів робочим капіталом характеризує рівень покриття матеріальних оборотних активів (нормативний показник >0,2). За даними табл. 2.4 показник перевищує нормативне значення.

Отже, в цілому показники фінансової стійкості ТОВ «ГЕОМАПС» відповідають нормативним значення.

Ділова активність в широкому розумінні - це весь комплекс зусиль, ідо спрямовує підприємство на ринках продукції, праці, капіталу. Тобто, це виробнича та комерційна діяльність підприємства. Проведемо аналіз показників ділової активності ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр. (табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Аналіз ділової активності ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт оборотності активів	0,19	0,31	0,37	0,12	0,06
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,70	2,30	2,54	0,60	0,23
Коефіцієнт оборотності запасів	28,24	49,36	60,09	21,12	10,73
Коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках	1,25	1,36	1,40	0,11	0,05
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8,52	3,52	3,81	-5,00	0,28
Коефіцієнт завантаженості активів	1,31	0,81	0,68	-0,50	-0,13

Підтримання ділової активності підприємства передбачає прискорення оборотності оборотних активів. Цей показник характеризує швидкість обороту (кількість оборотів за період) всіх оборотних - активів підприємства і дозволяє проаналізувати можливість вивільнення їх з господарської діяльності та визначити напрями ефективнішого використання. Визначається як відношення обсягу чистого доходу від реалізації до середньої вартості оборотних активів, Характеризується швидкість обороту оборотних активів підприємства за період або суму доходу, яка отримується з кожної гривні активів. В збільшення швидкості оборотності оборотних засобів відбулося за рахунок скорочення часу обертання: налагодження постачання та збуту, прискорення розрахунків і

документообороту. Збільшення показника оборотності оборотних активів, свідчить про те що підприємство не має надлишків неліквідних запасів, які потребують додаткового фінансування. Коефіцієнт оборотності запасів позитивний, це означає, що підприємство не має надлишків неліквідних запасів, які потребують додаткового фінансування. Визначається як відношення обсягу реалізації до суми запасів. Показує кількість оборотів запасів за період. Коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках (дебіторської заборгованості) характеризує розширення комерційного кредиту, наданого підприємством за період 2019-2021 рр., показує кількість оборотів дебіторської заборгованості. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості характеризує зменшення комерційного кредиту, що надається підприємству контрагентами за період 2019-2021, що є результатом збільшення власного капіталу підприємства. Коефіцієнт завантаженості активів (їх складових) є оберненим до відповідних коефіцієнтів оборотності. Визначається як вартість майна, що припадає на 1 грн. продажу. Так в 2019 році показник становить 1,31 грн., в 2020 році – 81 коп. і в 2021 зменшується на 13 коп. і становить 68 коп.

Показники рентабельності є відносними і показують скільки одиниць прибутку (валового, операційного, чистого) отримують на одиницю елементів виробництва (реалізованої продукції, загального капіталу, виробничих фондів, власного капіталу тощо), що сприяли його створенню. Фінансовий аналіз рівня рентабельності та причин її зміни має важливе значення для виявлення резервів підвищення ефективності діяльності підприємства. Основні показники рентабельності ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр., наведені в табл. 2.6.

Зростання показників рентабельності свідчить про наявні резерви у використанні основних засобів, запасів, трудових ресурсів у господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС», тобто факторів інтенсифікації виробництва та діяльності в цілому. Тенденцію зростання показників рентабельності можна пояснити зростанням прибутку підприємства. Таки зміни відповідним чином вплинули на кінцевий результат діяльності та її ефективність.

Таблиця 2.6

Основні показники рентабельності ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6
Рентабельність власного капіталу, %	5,43	30,87	50,05	25,45	19,18
Загальна рентабельність, %	8,02	41,47	76,40	33,46	34,92
Рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком, %	10,94	28,99	40,36	18,05	11,37

Отже, відповідно результатам аналізу техніко-економічних показників діяльності ТОВ «ГЕОМАПС», можна зробити наступні висновки: за період 2019-2021 роки підприємство веде прибуткову діяльність і отримує чистий прибуток. Загальний темп зростання чистого прибутку ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр. становить 3,42% і на кінець 2021 року чистий прибуток ТОВ «ГЕОМАПС» становить 2592,853 млн. грн., що свідчить про ефективну діяльність підприємства.

Показники рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС» мають високий рівень і після кризового 2019 року спостерігається тенденція зростання усіх показників рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС».

2.2. Методика аналізу необоротних активів та фінансового забезпечення їх функціонування та відтворення

Для того щоб реалізувати методику аналізу ефективності використання необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС», в роботі були використані метод порівняння, метод групування даних, метод використання абсолютних і відносних показників, балансовий метод, графічний метод, метод табличного відображення аналітичних даних.

Для проведення аналізу ефективності використання необоротних активів використовуються такі методи:

1. Метод порівняння. Передбачає зіставлення невідомого (досліджуваного) явища, предметів із відомими, вивченими раніше, з метою визначення їх спільних рис або відмінностей. За допомогою цього методу визначаються загальне і специфічне в економічних явищах, вивчаються зміни досліджуваних об'єктів, тенденції і закономірності їх розвитку. В аналізі ефективності використання основних засобів порівняння (як основний або допоміжний метод) використовують для вирішення всіх його завдань.

2. Метод приведення показників до порівнянного вигляду. Цей метод використовується також у разі порівняння фактичних показників із показниками попередніх періодів. Наприклад, в умовах інфляції складно проаналізувати динаміку показників без приведення їх до порівнянного вигляду. Для цього необхідно фактичне значення якогось вартісного показника розділити на індекс інфляції за даний період, і лише після цього отриманий показник можна порівнювати з показником минулого періоду.

3. Метод використання абсолютних і відносних показників. Абсолютні показники характеризують кількісні розміри наявності та руху основних засобів, а відносні відбивають співвідношення певних абсолютних показників. Відносні показники виражаються у формі коефіцієнтів (за базу взято 1) або відсотків (за базу взято 100). До них відносять показники динаміки, структури (питома вага), ефективності та ін. Цей метод є одним із ключових в аналізі ефективності використання основних засобів. З його допомогою (через різні коефіцієнти) оцінюються показники ефективності використання основних засобів.

4. Метод групувань дає змогу через систематизацію даних балансу розібратися в сутності аналізованих явищ і процесів. Під час аналізу ефективності використання необоротних активів застосовуються різні угруповання необоротних активів, а саме: власних і залучених необоротних активів, за видами необоротних активів.

5. Балансовий метод слугує головним способом для визначення співвідношень, пропорцій двох груп взаємозалежних та урівноважених

економічних показників, підсумки яких мають бути тотожними. Цей метод допомагає зрозуміти економічний зміст функціонування необоротних активів. Правильно розуміючи («читаючи») баланс підприємства, можна охарактеризувати його поточний фінансовий стан (через показники платоспроможності і ліквідності), а також ефективність операцій з необоротними активами.

6. Графічний метод. Графіки є масштабним зображенням показників за допомогою геометричних знаків (ліній, прямокутників, кіл) або умовних художніх фігур і мають велике ілюстративне значення. Завдяки їм досліджуваний матеріал стає зрозумілішим.

7. Метод табличного відображення аналітичних даних. Результати аналізу звичайно подаються у вигляді таблиць. Це найбільш раціональна і зручна для сприйняття форма уявлення аналітичної інформації про досліджувані явища за допомогою цифр, розташованих у певному порядку. Аналітична таблиця є системою суджень, виражених мовою цифр. Вона набагато виразніша і наочніша, ніж словесний текст. Показники в ній розташовуються у більш логічній і послідовній формі порівняно з текстовим викладом, займають менше місця, і пізнавальний ефект досягається набагато швидше. Табличний матеріал дає змогу охопити аналітичні дані в цілому як єдину систему.

Аналіз стану та ефективності використання необоротних активів підприємства передбачає проведення наступної аналітичної роботи (рис. 2.1).

На першому етапі аналізу визначається загальний обсяг необоротних активів підприємства у вартісному вимірі та вивчається динаміка обсягу необоротних активів порівняно з попередніми періодами. Якщо протягом аналітичного періоду відбулися переоцінки варто¬сті необоротних активів, то вивченню динаміки повинна передувати про¬цедура приведення їх обсягу у співставний вигляд. Для цього проводиться зменшення обсягу переоцінених необоротних активів на ін¬декс переоцінки або дооцінка вартості необоротних

активів в попередніх періодах. Співставлений динамічний ряд дозволяє визначити реальну зміну необоротних активів підприємства.

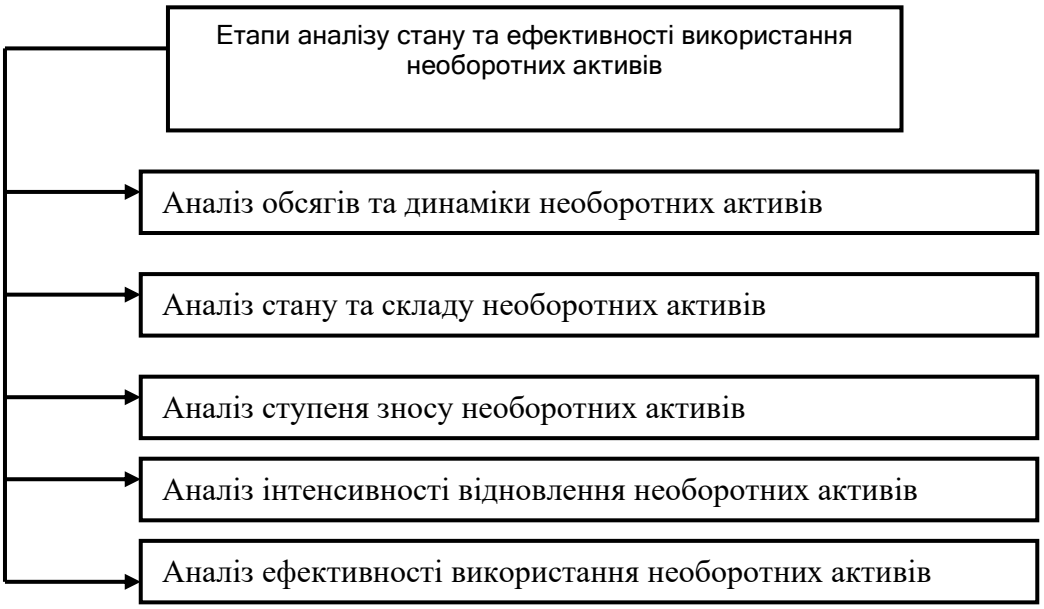

Рис. 2.1. Етапи економічного аналізу необоротних активів

Темп зростання обсягу необоротних активів слід порівняти з темпом зростання виручки від реалізації продукції підприємства (для визначення ступеня матеріального забезпечення зростання виручки від реалізації продукції та темпів зростання загального обсягу активів підприємства (для оцінки змін в їх складі необоротних активів).

На другому етапі аналізу вивчається склад необоротних активів і динаміка окремих видів (об'єктів) та груп необоротних активів. В процесі аналізу основні засоби групують за ознаками класифікації, розглянутими вище.

Наступним етапом аналізу є аналіз ступеня зносу необоротних активів. Ступінь зносу необоротних активів характеризує їх вік та можливість подальшого використання.

Для отримання аналітичного висновку з цього напрямку аналізу розраховують значення наступної системи показників (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Показники аналізу ступеню зносу необоротних активів

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна характеристика
1. Коефіцієнт зносу необоротних активів	Сума зносу необоротних активів	Ступінь зносу необоротних активів та відшкодування витрат на формування необоротних активів
	Первісна (відновнувальна) вартість необоротних активів	
2. Коефіцієнт придатності	Залишкова вартість необоротних активів	Можливість подальшого використання, ступінь невідшкодування необоротних активів
	Первинна вартість необоротних активів	

Ступінь морального зносу (техніко-економічного старіння) окремих видів активної частини необоротних активів можна оцінити за допомогою коефіцієнта морального зносу, який розраховується за формулою:

$$Кмз = 1 - \frac{В1}{В0} \times \frac{П0}{П1} \qquad (2.1)$$

де В0, В1, - відповідно, повна вартість нових та задіяних необоротних активів (відновлювальна);

П0, П1 - відповідно, продуктивність або витрати на обслуговування тих же необоротних активів. Чим більше значення цього показника, тим більше його техніко-економічне старіння.

З метою характеристики ступеня придатності необоротних активів для подальшого використання доцільно також проводити групування необоротних активів за тривалістю їх експлуатації та порівнювати середі тривалість експлуатації з нормативним значенням. Чим вищий середній вік окремих груп необоротних активів та ступінь відповідності нормативному терміну експлуатації, тим нижчий технічний рівень та споживчі якості.

На 4 етапі проводять аналіз інтенсивності відновлення необоротних активів. Інтенсивність відновлення необоротних активів підприємства може бути охарактеризована такою системою показників (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Показники аналізу інтенсивності відновлення необоротних активів

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна характеристика
1. Коефіцієнт оновлення необоротних активів	Вартість введених необоротних активів за період / Вартість необоротних активів на кінець аналітичного періоду	Питома вага введених необоротних активів в їх загальному наявному; ступінь оновлення необоротних активів
2. Коефіцієнт вибуття необоротних активів	Вартість необоротних активів, що вибули з експлуатації протягом аналітичного періоду / Вартість необоротних активів на початок аналітичного періоду	Питома вага вибуття необоротних активів в їх загальному обсязі, ступінь втрати необоротних активів
3. Швидкість оновлення необоротних активів	1 / Коефіцієнт оновлення необоротних активів	Середній період повного оновлення усіх необоротних активів підприємства

Вказані показники розраховуються за окремими групами необоротних активів та за окремими аналітичними періодами, їх аналіз дозволяє зробити висновок стосовно стану відновлення необоротних активів пріоритетів підприємства в цьому питанні.

Від оснащеності підприємства основними засобами й ефективного їх використання, передусім від ефективного використання основних виробничих засобів, вирішальною мірою залежить обсяг виробництва товарів і послуг та пов’язані з ним кінцеві результати діяльності підприємства.

Будь-яке підприємство, незалежно від форм власності та виду діяльності, повинно постійно враховувати рух своїх основних фондів, їх склад та стан та ефективність використання. Ця інформація дозволяє підприємству визначити шляхи та резерви підвищення ефективності використання основних фондів, а також вчасно виявити та виправити негативні відхилення, що в майбутньому може мати серйозні наслідки для успішної роботи компанії. Ось чому проблема підвищення ефективності використання основних фондів є настільки важливою для будь-якої організації. Адже неефективне використання призводить до зменшення обсягу виробництва або реалізації, зменшує дохід компанії і, відповідно, впливає на прибуток.

Останнім етапом аналізу необоротних активів є аналіз ефективності

використання необоротних активів. Ступінь вирішення цього завдання оцінюється шляхом вивчення в статиці й динаміці та порівняння з підприємствами-аналогами системи показників ефективності використання необоротних активів.Індикатори оцінювання дієвості застосування основних засобів розподіляють на три групи: узагальнюючі; часткові; техніко-експлуатаційні.

Подольська В.О. та Яріш О.В. наголошують на тому, що: «до узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять: - фондовіддачу – це відношення виручки від реалізації продукції до середньорічної вартості основних засобів основного виду діяльності; - рентабельність основних засобів – визначають шляхом ділення прибутку на середньорічну вартість основних засобів основного виду діяльності. Показники фондовіддачі і рентабельності основних засобів дозволяють оцінити дві сторони економічної ефективності їх використання – кількісну і якісну. Однак кожен з них може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу. Тому в процесі порівняльної оцінки ефективності використання основних засобів двох і більше підприємств або періодів виникають труднощі, адже окремі підприємства при достатньо високих показниках фондовіддачі мають низькі показники рентабельності і навпаки. Усунути цей недолік дає можливість розрахунок інтегральних показників» [46, с. 245].

За твердженням Буряк П.Ю.: «перший комплексний (інтегральний) показник ефективності використання основних засобів ($ФЕ^{I}$) відображає умовний середній економічний ефект у вигляді виручки від реалізації та прибутку, який припадає на кожну гривню витрат, які вкладені в основні засоби».

Для характеристики ефективності використання необоротних активів на ТОВ “ГЕОМАПС” застосуємо систему відповідних показників, яка наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Показники оцінки ефективності використання основних засобів

Показник	Алгоритм розрахунку	Характеристика показника
1. Фондовіддача	$\frac{ф.№2\ ряд.035}{ф.№1 ряд.031}$	Обсяг виручки від реалізації продукції на одиницю необоротних активів
2. Доходовіддача	$\frac{ф.№2(ряд.035 + ряд.060)}{ф.№1 ряд.031}$	Обсяг доходу, який отримує підприємство на одиницю наявних необоротних активів, як тих, що є в користуванні, так і переданих в оренду
3. Фондомісткість виручки від реалізації (доходів)	$\frac{1}{фондовіддача\ (доходовіддача)}$	Середня сума необоротних активів, що використовується для реалізації одиниці продукції підприємства

Проведення аналізу стану, руху та ефективності використання необоротних активів підприємства дозволяє визначити основні недоліки діючої на підприємстві стратегії формування та використання необоротних активів, які необхідно враховувати при обґрунтуванні напрямків її удосконалення на плановий період.

Для забезпечення таких важливих принципів економічного аналізу, як його комплексне й системне проведення, необхідна чітка і цілеспрямована організація аналітичної роботи. Лише правильна організація економічного аналізу, яка передбачає глибоке дослідження всіх сторін діяльності підприємства, чітке дотримання принципів аналізу, його предмета, мети, завдань та використання відповідної системи прийомів забезпечить реальність, ефективність та дієвість економічного аналізу.

2.3. Аналіз динаміки і структури необоротних активів та ефективності їх використання

Невід'ємною умовою здійснення господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС» є забезпечення підприємства, поряд з матеріальними і трудовими ресурсами, необхідними необоротними активами. Необоротні активи - один з найважливіших чинників виробництва. Їх стан і ефективне використовування

прямо впливають на кінцеві результати господарської діяльності ТОВ «ГЕОМАПС». Раціональне використовування необоротних активів сприяє поліпшенню всіх техніко-економічних показників, в тому числі збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення.

Аналіз наявності та використання необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки почнемо з вивчення наявності необоротних активів, їхньої динаміки та структури. В таблиці 2.10 наведено динаміку необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.10

Динаміка необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення			
				2020/2019		2021/2020	
				тис.грн.	%	тис.грн.	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Залишкова вартість	2 970 929	2 923 089	3 223 345	-47 840	98,39	300 256	110,27
Первісна вартість	2 995 321	3 365 709	4 148 480	370 388	112,37	782 771	123,26
Знос	24 392	442 620	925 135	418 228	1814,61	482 515	209,01
Надійшло за рік	97 579	388 002	792 280	290 423	397,63	404 278	204,19
Вибуло за рік	4 974	17 614	9 509	12 640	354,12	-8 105	53,99

В 2019 році залишкова вартість необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» становила 2970929 тис.грн, в 2020 році за рахунок списання застарілого обладнання, залишкова вартість порівняно з 2019 роком зменшується на 47840 тис.грн або 1,6%. В 2021 році залишкова вартість необоротних активів порівняно з 2020 роком зростає на 30256 тис.грн. або 10, 27%.

В 2019 році за рік надійшло необоротних активів на суму 97579 тис.грн, вибуло необоротних активів за рахунок списання застарілого обладнання 4974 тис.грн, в 2020 році надійшло за рік необоротних активів на суму 388002 тис.грн, що на 290423 тис.грн або 297,63% більше ніж у 2019 році, вибуло необоротних активів на суму 17614 тис.грн, що на 12640 або 254,12% більше ніж у 2019 році. В 2021 році необоротні активи було оновлено на суму 792280 тис.грн, що на 404278 тис.грн або 104,19% більше ніж у 2020 році і вибуло необоротних активів на суму 9509 тис.грн, що на 8105 тис.грн або 46,01% менше ніж у 2020 році.

Розглянемо склад та структуру необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр. (табл.2.11).

Таблиця 2.11

Структура необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Тис. грн.	Частка в структурі, %	Тис. грн.	Частка в структурі, %	Тис. грн.	Частка в структурі, %
1	2	3	4	5	6	7
Земельні ділянки	0	0	0	0	951	0,02
Будинки, споруди та передавальні пристрої	1061571	35,44	1206396	35,84	1531537	36,92
Машини та обладнання	1498948	50,04	1580791	46,97	1773187	42,74
Транспортні засоби	417392	13,94	554334	16,47	811027	19,55
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	13816	0,46	18515	0,55	23746	0,57
Багаторічні насадження	13	0,0004	13	0,0004	13	0,0004
Інші основні засоби	240	0,01	286	0,01	299	0,007
Бібліотечні фонди	27	0,001	35	0,001	44	0,001
Малоцінні необоротні матеріальні активи	3282	0,11	5014	0,15	7352	0,18
Тимчасові (нетитульні) споруди	32	0,001	325	0,01	324	0,008
Разом	2995321	100	3365709	100	4148480	100

Отже, за результатами аналізу таблиці 2.11 основну частку в структурі необоротних активів займають машини та обладнання, так в 2019 році показник становить 50,04%, в 2020 році частка в структурі необоротних активів зменшується на 3,07% і становить 46,97%, в 2021 році частка в структурі необоротних активів становить 42,74%, що на 4,23% менше ніж у 2020 році.

Будинки, споруди та передавальні пристрої за період 2019-2021роки знаходяться на рівні 36%, спостерігається незначна тенденція зростання (+1,48%) показника за даний період.

Транспортні засоби в 2019 році в структурі необоротних активів становлять 13,94%, в 2020 році показник зростає на 2,53% і становить 16,47%, в 2021 році показник становить 19,55%, що на 3,08% більше ніж у 2020 році і на 5,61% більше ніж у 2019 році.

Інші складові необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки мали частку в структурі менше одного відсотка.

Отже найбільшу частку в структурі необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 році становлять виробничі основні засоби.

В таблиці 2.12 подано динаміку складу необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Таблиця 2.12

Динаміка складу необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	3	5	4	7	5
Земельні ділянки	0	0	951	0	951	-	-
Будинки, споруди та передавальні пристрої	1061571	1206396	1531537	144825	325141	113,64	126,95
Машини та обладнання	1498948	1580791	1773187	81843	192396	105,46	112,17
Транспортні засоби	417392	554334	811027	136942	256693	132,81	146,31
Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	13816	18515	23746	4699	5231	134,01	128,25
Багаторічні насадження	13	13	13	0	0	100	100
Інші основні засоби	240	286	299	46	13	119,16	104,54
Бібліотечні фонди	27	35	44	8	9	129,62	125,71
Малоцінні необоротні матеріальні активи	3282	5014	7352	1732	2338	152,77	146,62
Тимчасові (титульні) споруди	32	325	324	293	-1	1015,62	99,69
Разом	2995321	3365709	4148480	370388	782771	112,36	123,26

Отже за період 2019-2021 роки спостерігається зростання первісної вартості необоротних активів, так в 2020 році показник зростає порівняно з 2019 роком на 12,36%, в 2021 році порівняно з 2020 роком на 23,26%. В 2021 році було придбано земельні ділянки вартістю 951 тис.грн. Будинки, споруди та

передавальні пристрої в 2019 році становили 1061571 тис.грн, в 2020 році показник зростає на 13,64% порівняно з 2019 роком, в 2021 році показник становить 1531537 тис.грн, що на 26,95% більше ніж у 2020 році.

Вартість виробничих основних засобів в 2020 році порівняно з 2019 роком зростає на 8843 тис.грн, або 5,46%, в 2021 році показник зростає порівняно з 2020 роком на 192396 тис.грн або 12,7%

Вартість транспортних засобів в 2020 році порівняно з 2019 роком зростає на 136942 тис.грн або 32,81% і в 2021 році порівняно з 2020 роком на 256693 тис.грн або 46,31%

Вартість інструментів, приладів, інвентарю (меблі) в 2019 році становить 13816 тис.грн, в 2020 році зростає на 34,01% і в 2021 році порівняно з 2020 роком зростає на 28,25% і на кінець року становить 23746 тис.грн.

Багаторічні насадження за період 2019-2021 роки мають вартість 13 тис.грн. Інші основні засоби в 2020 році порівняно з 2019 роком зростають на 19,16%, в 2021 році порівняно з 2020 роком темп зростання становить 4,54%.

Бібліотечні фонди за період 2019-2021 роки зростають на 17 тис.грн і на кінець 2021 року становлять 44 тис.грн, що на 63% більше ніж у 2019 році.

Малоцінні необоротні матеріальні активи в 2019 році становлять 3282 тис.грн, в 2020 році показник зростає на 1732 тис.грн або 52,77% і становить 5014 тис.грн. В 2021 році показник становить 7352 тис.грн, що на 2338 тис.грн або 46,62% більше ніж у 2020 році.

Тимчасові (титульні) споруди в 2019 році мали вартість в розмірі 32 тис.грн, в 2020 році показник зростає на 293 тис.грн або 915,62% і становить 325тис.грн, в 2021 показник зменшується на 1 тис.грн або 0,31% і на кінець року показник становить 324 тис.грн.

Отже зростання первісної вартості необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки на 1153159 тис.грн або 38,5% обумовлено зростанням вартості земельних ділянок на 951 ти.грн, зростанням вартості будинків, споруд та передавальних пристроїв на 44,27%, зростанням вартості виробничого обладнання на 18,29%, зростанням вартості

транспортних засобів на 94,31%; зростанням вартості інструментів приладів, інвентарю (меблів) на 71,87%, зростанням вартості інших основних засобів на 24,58%. Отже за період 2019-2021 рр. спостерігається позитивна тенденція збільшення вартості необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС».

Розрахунок узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» представлений в додатку В.

Отже, проаналізувавши дані додатку В зауважимо, що фондовіддача основних засобів на протязі досліджуваного періоду зменшилась на 1,4 грн. або на 41,82% у 2021 році в порівнянні з 2019 роком. Зменшення показника фондовіддачі свідчить про зниження ефективності використовування основних фондів на підприємстві.

Рентабельність основних засобів на протязі 2019-2021 років мала тенденцію до зменшення, так у 2021 році в порівнянні з 2019 роком показник рентабельності основних засобів зменшився на 115,94 в.п.

Лише значення інтегрального показника дозволяє оцінити економічну ефективність використання основних засобів. З п’яти досліджуваних років відносно кращі показники використання основних засобів були у 2019 році, тоді другий інтегральний показник був найвищий і складав 4,17 грн.

Доцільно звернути увагу на те, що в цілому ТОВ «ГЕОМАПС» має досить низькі показники віддачі основних засобів та їх застосування за період аналізований погіршились. Про це говорить зниження другого інтегрального показника. Використання основних засобів у 2019 році було зовсім неефективним, другий інтегральний показник склав 0,97 грн..

Показники ефективності використання основних фондів мають суттєвий вплив на показники фінансово-господарської діяльності підприємства, зокрема, доходу від реалізації продукції, робіт, послуг та фінансових показників.

В таблиці 2.13 наведено аналіз динаміки показників наявності основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.13

Динаміка показників наявності основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6
Частка основних засобів у активах, %	50	41	37	-9	-4
Коефіцієнт забезпеченості основних засобів оборотними активами	0,90	1,32	1,57	0,41	0,25
Частка активної частини основних засобів	0,51	0,48	0,43	-0,03	-0,04

За період 2019-2021 роки спостерігається динаміка зменшення частки основних засобів у активах, якщо у 2019 році частка основних засобів в активах становила 50%, то в 2020 році показник зменшується на 9% і становить 41%, в 2021 році порівняно з 2020 роком показник зменшується на 4% і становить 37%.

Найбільше значення коефіцієнта забезпеченості основних засобів оборотними активами спостерігається в 2021 році – 1,57, найменше значення показника в 2019 році становить 0,9. В 2020 році показник має значення -1,32.

Частка активної частини основних засобів за період 2019-2021 роки зменшується з 51% до 43%. Отже за період 2019-2021 роки спостерігається динаміка зниження показника, що є негативною тенденцією .

В таблиці 2.14 наведено динаміку показників стану основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Коефіцієнт зносу в 2019-2021 роках показник відповідає оптимальному рівню( ). Але необхідно, відзначити негативну тенденцію зростання показника, так в 2019 році показник становить 0,01, в 2020 році порівняно з 2019 роком показник зростає на 0,14 і становить 0,15, в 2021 році порівняно з 2020 роком на 0,14, порівняно з 2019 роком на 0,28 і становить 0,29.

Таблиця 2.14

Динаміка показників стану основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,01	0,15	0,29	0,14	0,14
Коефіцієнт зносу активної частини основних засобів	0,001	0,138	0,247	0,14	0,11
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,99	0,87	0,78	-0,12	-0,09

Дана динаміка спостерігається також для коефіцієнту зносу активної частини основних засобів, якщо в 2019 році показник становить 0,001, в то 2020 році значення показника зростає на 0,14 і становить 0,138, в 2021 році коефіцієнт зносу активної частини основних засобів становить 0,247, що на 0,11 більше ніж у 2020 році.

Важливим показником є коефіцієнт придатності основних засобів, він показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності. Коефіцієнт придатності основних засобів за період 2019-2021 роки має прийнятний рівень придатності, він перевищує 50% бар'єр, так в 2019 році показник становить 99%, в 2020 році показник зменшується порівно з 2019 роком на 12% і становить 87%, в 2021 році показник становить 78%, що на9% менше ніж у 2020 році. Отже, хоча показник знаходиться на достатньому рівні, однак спостерігається негативна тенденція зниження показника.

В таблиці 2.15 наведено динаміку показників руху основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.15

Динаміка показників руху основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/ 2019	2021/ 2020
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,002	0,006	0,003	0,004	-0,003
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,033	0,115	0,191	0,08	0,08
Коефіцієнт приросту основних засобів	0,042	0,124	0,233	0,08	0,11
Строк оновлення основних засобів, років	22,535	7,720	4,248	-14,82	-3,47
Коефіцієнт відносного приросту основних засобів	0,949	0,955	0,988	0,01	0,03

В 2019 році коефіцієнт вибуття основних засобів становить 0,002, в 2020 році показник зростає на 0,004 і становить 0,006, в 2021 році порівняно з 2020 роком показник знизився на 0,003 і становив 0,003.

Коефіцієнт оновлення основних засобів в 2019 році становить 0,033, в 2020 році показник зростає на 0,08 і становить 0,115, в 2021 році порівняно з 2020 роком показник зростає на 0,08 і становить 0,191. Отже спостерігається пропорційна динаміка зростання показника.

За період 2019-2021 роки коефіцієнт оновлення основних засобів перевищує коефіцієнт вибуття.

Коефіцієнт приросту в 2019 році становить 4,2%, в 2020 році зростає 8% і становить 12,4%, в 2021 році показник становить 23,3%, що на 11% більше ніж у 2020 році, отже показник перевищує 0.

Строк оновлення основних засобів має динаміку зменшення, так в 2019 році показник становить 22,5 років, в 2020 році показник зменшується порівняно з 2019 роком на 14,82 і становить 7,7 років, в 2021 році показник становить 4,3 роки, що на 3,47 років менше ніж у 2020 році.

За період 2019-2021 роки коефіцієнт відносного приросту >0 і має достатній рівень, за даний період спостерігається тенденція зростання

показника. Отже, на ТОВ «ГЕОМАПС» проводиться ефективна політика щодо оновлення основних засобів.

В таблиці 2.16 наведено динаміку показників оцінювання забезпеченості основними засобами й ефективності їх використання ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Таблиця 2.16

Динаміка показників руху основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення	
				2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6
Рентабельність основних засобів, %	8,39	43,97	80,44	35,58	36,47
Фондовіддача	0,87	1,72	2,29	0,85	0,57
Фондоозброєність	411,94	442,29	544,94	30,35	102,66

За період 2019-2021 рр. на підприємстві спостерігається високий рівень рентабельності основних засобів, окрім 2019 року, коли показник знизився до рівня 8,39%. В 2020 році показник становить 43,97% і в 2021 році зростає 36,47% і становить 80,44%.

Фондовіддача економічна категорія, яка характеризує виробничі відносини з економічної ефективності використання основних виробничих засобів. За період 2019-2021 роки спостерігається зростання показника на163%. Так в 2019 році показник становить 0,87, в 2020 році порівняно з 2019 роком зростає на 0,85 і становить 1,72 і в 2021 році показник становить2,29, що НАН 0,57 більше ніж у 2020 році. Зростання фондовіддачі – одне із чинників інтенсивного зростання обсягу випуску продукції, свідчить про підвищення ефективності використання основних засобів. Зростання рівня фондоозброєності - шлях до підвищення продуктивності праці.

Отже за результатами аналізу ефективності використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки, можна зробити наступні висновки: на підприємстві спостерігається зростання вартості основних засобів, за рахунок оновлення основних засобів. Найбільшу частку в структурі займає

виробниче обладнання, все обладнання діюче. Але керівництву підприємства необхідно звернути увагу на негативну тенденцію деяких показників ефективності використання основних засобів.

Висновки до розділу 2:

1. Об’єктом дослідження обрано ТОВ «ГЕОМАПС», яке має статус юридичної особи. Компанія «ГЕОМАПС» відома на аграрному ринку України як високопрофесійний та надійний імпортер та дистриб’ютор насіння сільськогосподарських культур, засобів захисту рослин, продуктів позакореневого підживлення, мікродобрив та стимуляторів росту від провідних світових виробників, а й як одна з ведучих та найбільш динамічних компаній з впровадження інноваційних прибуткових аграрних технологій та рішень.

2. Відповідно результатам аналізу техніко-економічних показників діяльності ТОВ «ГЕОМАПС», можна зробити наступні висновки: за період 2019-2021 роки підприємство веде прибуткову діяльність і отримує чистий прибуток. Загальний темп зростання чистого прибутку свідчить про ефективну діяльність підприємства. Показники рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС» мають високий рівень і після кризового 2019 року спостерігається тенденція зростання усіх показників рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС».

3. Проведення аналізу стану, руху та ефективності використання необоротних активів підприємства дозволяє визначити основні недоліки діючої на підприємстві стратегії формування та використання необоротних активів, які необхідно враховувати при обґрунтуванні напрямків її удосконалення на плановий період. За результатами аналізу ефективності використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки, можна зробити наступні висновки: на підприємстві спостерігається зростання вартості основних засобів, за рахунок оновлення основних засобів. Найбільшу частку в структурі займає виробниче обладнання, все обладнання діюче. Але керівництву підприємства

необхідно звернути увагу на негативну тенденцію деяких показників ефективності використання основних засобів.

РОЗДІЛ 3
УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Шляхи покращення використання необоротних активів на ТОВ «ГЕОМАПС»

Важко переоцінити важливість дієвого використання необоротних активів і виробничих потужностей. Вирішення даної проблематики означає збільшення виробництва, збільшення віддачі створеного виробничого потенціалу та більше задоволення потреб працівників, покращення балансу обладнання підприємства, зниження витрат виробничих, збільшення рентабельності.

На думку Брадула О.М.: «поліпшення використання необоротних активів означає також прискорення їхньої оборотності, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорення темпів відновлення необоротних активів. Нарешті, ефективне використання необоротних активів тісно пов’язане і з іншим ключовим завданням – підвищенням якості продукції, що випускається, так як в умовах ринкової конкуренції швидше реалізується і користується попитом високоякісна продукція» [12, с. 323].

Діяльність підприємства відбувається в умовах недостатнього розвитку інвестиційного процесу. Тому виникає проблема раціонального використання наявних ресурсів, тобто збільшення їх інтенсифікації. Для вирішення цієї проблеми необхідний систематичний аналіз сучасного стану справ на цій стадії виробництва, на основі якого можна буде розробити конкретні пропозиції щодо використання наявних основних фондів та методів залучення нових засобів виробництва .

На думку Диби В.М.: «при оцінці структури основних виробничих фондів необхідно враховувати, що їх структурні елементи істотно відрізняються за

функціональною роллю в процесі виробництва, а тому не з однаковою активністю впливають на кінцеві результати господарювання. За інших однакових умов вищих результатів досягають ті підприємства, які краще оснащені так званими активними основними виробничими фондами: силовими і робочими машинами, транспортними засобами, продуктивною худобою, багаторічними культурними насадженнями» [23, с. 134].

За твердженням Момот Т.В: «оборотні активи відіграють важливу роль у підвищенні ефективності використання основних фондів. Ефективність використання основних фондів знижується через брак оборотних коштів, таких як запасні частини, добрива, корми тощо. Важливо знайти раціональне співвідношення між основними та оборотними активами, оскільки лише їх оптимальне поєднання може підвищити ефективність управління. Прискорення науково-технічного прогресу найяскравіше проявляється в кількісному зростанні та якісному вдосконаленні основних та оборотних фондів, які разом з трудовими та земельними ресурсами складають основу сільськогосподарського виробництва» [39, с. 542].

Романенко М.А. наголошує на тому, що: «кількісний ріст та якісне удосконалення основних та оборотних засобів, їх концентрація у провідних галузях виробництва сприяє поглибленню технологічного поділу праці, розвитку міжгалузевих та міжгосподарських зв’язків, здійснює революційний вплив на зміст сільськогосподарської праці, характеризує глибину та масштаби виробництва. В цій ролі основні та оборотні засоби виступають матеріально-речовим фактором сільськогосподарського виробництва, а також фактором удосконалення суспільних відносин» [55, с. 320].

За словами Фірсової С.М.: «ефективне використання ресурсного потенціалу агроформувань є об’єктивною необхідністю і важливою передумовою розвитку аграрного сектора економіки. Реформаційні перетворення в сільському господарстві не дали очікуваної соціально-економічної віддачі, підприємства знаходяться у важкому становищі, руйнується ресурсний потенціал галузі. В структурі ресурсного потенціалу

агроформувань основну частку займають земельні ресурси – 60,4 %, основні фонди та людський капітал складають відповідно 15,2 та 24,4 % [64, с. 185].

Антіш О.М. зазначає: «сьогодні одним з найбільш актуальних завдань, що стоять перед сучасним підприємством, яке має в своєму розпорядженні складне дороге в обслуговуванні обладнання, є необхідність забезпечення його безпеки та одночасно економічної ефективної роботи. Важливим моментом при вирішенні цього завдання стає впровадження систем управління виробничими фондами та активами підприємства, що складають невід'ємну частину виробничого процесу та дозволяють збільшувати виробничу потужність підприємства за рахунок використання сучасних інформаційних технологій, не вдаючись до закупівель нового обладнання. Важливим моментом при вирішенні цього завдання стає впровадження систем управління виробничими фондами та активами підприємства, що складають невід'ємну частину виробничого процесу та дозволяють збільшувати виробничу потужність підприємства за рахунок використання сучасних інформаційних технологій» [3].

Атамась Г.П. звертає увагу на те, що: «від оснащеності підприємства основними засобами й ефективного їх використання, передусім від ефективного використання основних виробничих засобів, вирішальною мірою залежить обсяг виробництва товарів і послуг та пов'язані з ним кінцеві результати діяльності підприємства. Головною ознакою підвищення рівня ефективного використання основних фондів того чи іншого підприємства є зростання обсягу виробництва продукції чи надання послуг. Успішне функціонування основних фондів та виробничих потужностей залежить від того, якою мірою реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори кращого їх використання. Важливим показником використання основних засобів є фондовіддача – зі збільшенням фондовіддачі підвищується ефективність використання основних засобів» [5, с. 11].

Гетьман О.О. зазначає: «основними напрямками підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємством є такі:

1. Установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно.

2. Збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства.

3. Максимально можливе використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві парку обладнання.

4. Максимально можливе використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання.

5. Забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання.

6. Своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства.

7. Застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві.

8. Включення до виробництва незадіяних виробничих фондів.

9. Рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня.

10. Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу» [18, с. 59].

Головною ознакою підвищення рівня ефективного використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» є зростання обсягу виробництва продукції. Кількість же виробленої продукції за наявного розміру виробничого апарату залежить, з одного боку, від фонду часу продуктивної роботи машин та устаткування протягом доби, місяця або року, тобто від їхнього екстенсивного завантаження, а з іншого — від ступеня використання знарядь праці за одиницю часу (інтенсивного навантаження). Отже, усю сукупність технічних, організаційних та економічних заходів щодо ліпшого використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» можна умовно поділити на дві групи:

1) збільшення екстенсивного завантаження;

2) підвищення інтенсивного навантаження.

Однак треба наголосити на двох важливих обставинах.

По-перше, якщо екстенсивне завантаження машин та устаткування обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження устаткування, його продуктивності практично не є такими обмеженими.

По-друге, здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату зв'язане зі значними інвестиціями: проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту.

Великим резервом збільшення продуктивної роботи виробничого устаткування є максимально можливе скорочення його простоїв. На ТОВ «ГЕОМАПС» кількість не використовуваного протягом доби устаткування нерідко досягає 15—20% загального його парку, а внутрішньозмінні простої становлять 10—15% робочого часу. Це спричиняється: неузгодженістю пропускної спроможності окремих цехів і дільниць; незадовільною організацією технічно-профілактичного обслуговування та ремонту устаткування; браком робітників тих чи тих професій; перебоями в забезпеченні робочих місць матеріалами, електроенергією, комплектуючими виробами, оснащенням, пристроями, підйомнотранспортними засобами тощо.

Для ТОВ «ГЕОМАПС» надзвичайної гостроти набула проблема підвищення коефіцієнта змінності роботи виробничого устаткування. В Україні цей показник нині є невиправдано низьким і свідчить про наявність достатньо великих резервів ліпшого використання знарядь праці. Якщо довести реальну змінність роботи устаткування до раціонального рівня (1,7—1,8), то можна буде збільшити випуск продукції більше ніж на 30%.

Значному поліпшенню екстенсивного завантаження засобів праці сприяє зниження частки недіючого устаткування, а також виведення з експлуатації зайвого й неефективно використовуваного устаткування та організація завдяки цьому повноцінної двозмінної роботи. Здійснення таких заходів дало б

можливість підвищити фондовіддачу на ТОВ «ГЕОМАПС» на 10—15 і більше відсотків.

Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасна заміна та модернізація фізично спрацьованого й технічно застарілого устаткування. Для підтримування порівняно високого технічного рівня виробництва на ТОВ «ГЕОМАПС» треба щорічно замінювати 4—6% і модернізувати 6—8% діючого парку машин, устаткування та інших видів знарядь праці.

До важливих факторів, що зумовлюють зростання продуктивності устаткування за одиницю часу, належать також запровадження нових технологій, інтенсифікація виробничих процесів. ТОВ «ГЕОМАПС» властиві специфічні способи інтенсифікації технологій виготовлення продукції, виконання робіт або надання виробничих послуг.

Значного підвищення інтенсивного навантаження устаткування на ТОВ «ГЕОМАПС» можна досягти завдяки застосуванню прогресивних форм і методів організації виробництва (концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування; гнучких, потокових і роторно-конвеєрних ліній), що уможливлюють використання високопродуктивного автоматизованого устаткування.

Досить істотні резерви ліпшого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів можна реалізувати з допомогою освоєння у стислі строки проектних показників, уведення в дію нових технологічних агрегатів, ліній, устаткування. За даними вибіркового обстеження, середній фактичний період освоєння виробничих об’єктів становить 5—6 років. Проте технічно та економічно обґрунтовані розрахунки свідчать про, реальну можливість досягнення проектних показників виробничих об’єктів на ТОВ «ГЕОМАПС» за півтора-два роки.

За умов ринкової економіки процес господарювання в цілому має передбачати достатні економічні стимули для забезпечення ефективного використання основних засобів, усього майна підприємств. Дійова система

таких колективних та індивідуальних економічних стимулів на ТОВ «ГЕОМАПС» поки що перебуває тільки на стадії становлення й розвитку.

Для підвищення ефективності використання основних засобів потрібно провести заміну і модернізацію застарілого обладнання, використовуючи нові види верстатів і машин, які забезпечують високу досконалість та економічність технологічних процесів.

На заміну устаткування і створення нових технологій потрібні мільйони доларів, тому не обійтися без допомоги інвесторів. ТОВ «ГЕОМАПС» може розширювати зовнішньоекономічну діяльність, як найважливіша умова для отримання необхідної валюти. Можлива розробка програми реструктуризації з кінцевою метою створення системи оперативного управління витратами виробництва, що послужить підвищенню конкурентоспроможності і економічної ефективності об’єднання в цілому.

Процес вдосконалення устаткування, що проводиться без відповідного аналізу, створює складнощі для підприємства: чим складнішим є устаткування (в технологічному відношенні), тим вище вірогідність аварії.

Гнучкість - це одне з ключових понять нових технологій виробництва. Нові умови продажів вимушують підприємства часто міняти характеристики вироблюваної продукції, а також проводити обмежене число додаткової продукції. А для цього необхідно перейти від простого устаткування, що спеціалізується на одному типі виробництва, на гнучке устаткування, здатне швидко адаптуватися на випуск іншої продукції.

Гнучкість устаткування може бути визначений за допомогою різних критеріїв:

– по ступеню полівалентності устаткування - по типу устаткування можна сказати чи призначено воно для виконання однієї задачі, або ж програмується на рішення безлічі задач.

– часу переходу - полівалентність машин припускає, що можна швидко переходити на одній машині від однієї операції до іншої, і що час переходу скорочено до мінімуму.

– сегментації устаткування - замість того, щоб мати одне гнучке устаткування що проводить декілька видів продуктів, краще мати дещо виробничих ліній, відповідних кожному виду продукції; і не тільки тому що весь процес стане менш дорогим і більш надійним, але більше стане його гнучкість, тобто устаткування краще підходитиме до об'ємів партій, що замовляються по кожному товару. Крім цього, у випадку якщо відпадає необхідність виробництва якогось товару, то відповідна лінія може бути зупинений, а персонал перейде на інший процес і вигляд діяльності. І, нарешті, якщо в якийсь момент на ринку виникає попит то можна буде організувати виробництво різної продукції одночасно.

– наявність запасних частин устаткування - замість того, щоб мати одне гнучке устаткування що проводить декілька видів продуктів, краще мати дещо виробничих ліній, відповідних кожному виду продукції; і не тільки тому що весь процес стане менш дорогим і більш надійним, але більше стане його гнучкість, тобто устаткування краще підходитиме до об'ємів партій, що замовляються по кожному товару.

– ступені різносторонності персоналу - крім якості підготовки разнопрофильность персоналу складає важливий елемент гнучкості. Саме при цій умові можна замінити одну лінію на іншу, швидко пристосувати устаткування, замінити що вийшов з ладу працівника.

Пониження фондовіддачі в значній мірі відбувається під впливом таких відтворювальних чинників, як дорожчання вартості одиниці потужності, зростання кошторисної вартості будівельно-монтажних робіт, випередження зростання цін на устаткування над збільшенням його продуктивності, недоліки у використовуванні діючих фондів.

Для підвищення фондовіддачі необхідно, щоб темпи зростання продуктивності праці випереджали темпи зростання її фондоозброєності.

На фондовіддачу впливають такі показники як: кількість відпрацьованих робочих днів в році, коефіцієнт змінної роботи устаткування, середня тривалість однієї зміни, питома вага активної частини основних виробничих

засобів, питома вага діючого устаткування, випуск продукції. Тому для підвищення фондовіддачі необхідно збільшити ці показники і зниження вартості одиниці устаткування.

На завершення аналізу підраховують резерви збільшення випуску продукції і фондовіддачі. Ними можуть бути введення в дію невстановленого устаткування, його заміна і модернізація, скорочення цілоденних і внутрішньозмінних простоїв, підвищення коефіцієнта змінності, більш інтенсивне його використовування, упровадження заходів НТП. Невикористані резерви збільшення випуску продукції і фондовіддачі визначаються шляхом факторного аналізу випуску продукції і фондовіддачі.

Резерви збільшення випуску продукції за рахунок введення в дію нового обладнання визначають множенням його додаткової кількості на фактичну величину середньорічного виробітку в звітному періоді або на фактичну величину всіх факторів, які формують її рівень:

$Р\uparrow ВП_к = Р\uparrow К*РВ_1 = Р\uparrow К * Д_1 * К_{зм1} * Т_1 *ГВ_1.$

$Р\uparrow ВП_к = 104717 * 50 = 5235850$ (тис.грн.).

Скорочення цілоденних простоїв обладнання за рахунок конкретних оргтехзаходів приводять до збільшення середньої кількості відпрацьованих днів кожної його одиниці за рік. Цей приріст необхідно помножити на можливу (прогнозовану) кількість одиниць обладнання і фактичний середньоденний виробіток одиниці у звітному періоді:

$Р\uparrow ВП_д = К_м * Р\uparrow Д * ДВ_1 = К_м * Р\uparrow Д * К_{зм1} * Т_1 *ГВ_1.$

$Р\uparrow ВП_д =1800 *265 * 224 =106848$ (тис.грн.).

Щоб підрахувати резерв збільшення випуску продукції за рахунок підвищення коефіцієнта змінності внаслідок кращої організації виробництва, необхідно можливий приріст цього коефіцієнта помножити на планову кількість днів роботи всього парку обладнання і на фактичний змінний виробіток (ЗВ):

$Р\uparrow ВП_{Кзм}= К_м * Д_м * Р\uparrow К_{зм} * ЗВ_1 = К_м * Д_м * Р\uparrow К_{зм} * Т_1 *ГВ_1.$

$Р\uparrow ВП_{Кзм}= 1800*265* 1,8*395 = 339147$(тис.грн.).

За рахунок скорочення внутрізмінних простоїв збільшується середня тривалість зміни, а отже, і випуск прдукції. Для визначення величини цього резерву слід плановий приріст середньої тривалості зміни помножити на фактичний рівень середньогодинного виробітку обладнання і на можливу кількість машино-змін ($ЗМ_м$) (добуток можливої кількості обладнання, можливої кількості відпрацьованих днів одиницею обладнання і можливого коефіцієнта змінності):

$Р↑ ВП_т = ЗМ_м * Р↑ Т * ГВ_1 = К_м * Д_м * Р↑ К_{ЗМм} * Р↑ Т * ГВ_1$.

$Р↑ ВП_т$= 1800*265*1,8*8*28=192326(тис.грн.).

Для визначення резерву збільшення випуску продукції за рахунок підвищення середньогодинного виробітку обладнання необхідно спочатку виявити можливість зростання випуску продукції шляхом модернізації обладнання, інтенсивнішого його використання, впровадження інноваційних заходів і т.ін. Потім виявлений резерв підвищення середньогодинного виробітку треба помножити на можливу кількість годин роботи обладнання $ФРЧ_м$ (добуток можливої кількості одиниць, кількості днів роботи, коефіцієнта змінності, тривалості зміни):

$Р↑ ВП_{гв} = ФРЧ_м * Р↑ ГВ = К_м * Д_м * К_{ЗМм} * Т_М * Р↑ ГВ$.

$Р↑ ВП_{гв}$= 1800*265*1,8*8*30=206064 (тис.грн.).

Резерви зростання фондовіддачі визначають таким чином:

$$Р↑ Ф_В = Ф_{Вм} - Ф_{В\,1} = \frac{ВП_1 + Р↑ ВП}{ОЗ_1 + ОЗ_д - Р↓ ОЗ} - \frac{ВП_1}{ОЗ_1},$$

де $Р↑ Ф_В$ - резерв зростання фондовіддачі;

$Ф_{Вм}$, $Ф_{В\,1}$ – відповідно можливий і фактичний рівень фондовіддачі;

Р↑ ВП – резерв збільшення виробництва продукції;

$ОЗ_д$ – додаткова сума основних засобів виробництва, необхідна для освоєння резервів збільшення виробництва продукції;

Р↓ОЗ – резерв скорочення основних засобів виробництва за рахунок реалізації і здачі в оренду непотрібних і списання непридатних.

$$Р↑ Ф_В = \frac{104717 + 106848}{71006 + 72000 - 70000} - 1,5 = 2,8 - 1,5 = 1,3.$$

Резерви зростання рентабельності основних засобів визначають множенням виявленого резерву зростання фондовіддачі на фактичний рівень рентабельності продажів у звітному періоді:

$Р\uparrow Р_{ОЗ} = Р\uparrow Ф_{Воз} * Р_{об.1}$.

Нами виявлені такі резерви підвищення ефективності використання основних засобів за рахунок:

– введення в дію нового обладнання;

– підвищення коефіцієнта змінності внаслідок кращої організації виробництва;

– скорочення внутрізмінних простоїв;

– підвищення середньогодинного виробітку обладнання.

Впровадження практичне зазначених заходів в ТОВ «ГЕОМАПС» сприятиме інтенсифікації виробництва і, як наслідок, підвищенню ефективності використання основних фондів. Це, в свою чергу, зменшить виробничі витрати та збільшить трудовий капітал і, відповідно, продуктивність праці. Це збільшить рентабельність виробництва.

3.2. Шляхи оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів на підприємстві

Висновки щодо проблеми формування політики фінансування загалом і зокрема необоротних активів свідчать про те, що в економічній літературі цьому аспекту приділено недостатньо уваги, вчені розглядають фінансову політику лише в рамках загального інвестування. Тому ми розглянемо аспекти формування політики фінансової підтримки функціонування та відтворення необоротних активів.

Політика фінансування придбання та утримання необоротних активів є складовою частиною інвестиційної політики підприємств, яка по суті відповідає етапу формування інвестиційних ресурсів. В економічній літературі,

загалом, процес формування інвестиційних ресурсів фірми включає чотири основні етапи:

- визначити потребу в інвестиційних ресурсах;

- визначити можливість формування інвестиційних ресурсів за рахунок різноманітних джерел;

- визначити спосіб фінансування інвестиційного проекту;

- оптимізувати структуру фінансових (інвестиційних) джерел.

Загалом не можна погодитися з тими процесами формування інвестиційних ресурсів, які існують у літературі. Це стосується другого та третього етапів, які передбачають спочатку визначити джерело фінансування, а потім визначити спосіб фінансування. Але кожне визначене джерело вже пропонує чітко визначені методи фінансування. Як видно з цієї позиції, на наступному третьому етапі просто вказується, який метод фінансування буде використано, оскільки фактично спосіб фінансування обирається, коли визначається певне джерело фінансування. Тому для усунення існуючих протиріч, пропонуємо при формуванні інвестиційних ресурсів конвертувати другий етап і третій етап. Само собою зрозуміло, що потрібно спочатку визначити доступні методи інвестування для підприємств, а потім знайти відповідні канали фінансування під ці методи інвестування.

Враховуючи все вищесказане, у роботі пропонується методика реалізації політики фінансування необоротних активів досліджуваного підприємства, яка включає етапи, наведені на рис. 3.1.

Вищевказані етапи представлені в загальному вигляді, тому зупинимося на кожному етапі докладніше.

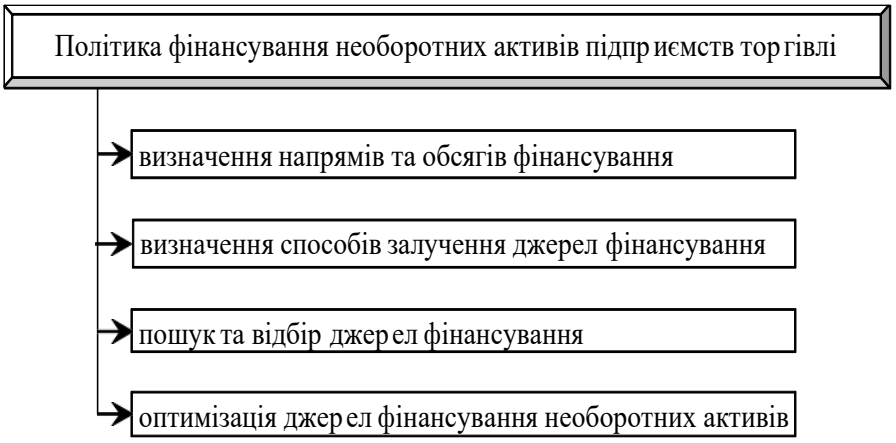

Рис. 3.1. Етапи здійснення політики фінансування необоротних активів

Перший етап формування політики фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротих активів передбачає визначення необхідного обсягу фінансування з урахуванням потреб бізнесу в необоротних активах. При цьому визначення у необоротних активах відбувається в грошовому виразі. Необхідно визначити, чи потрібні необоротні активи за запропонованою в теоретичній частині класифікаційною ознакою необоротних активів - за речовою сутністю. Таким чином, послідовність дій на цьому етапі заключається у визначенні потреб у фінансуванні таких груп необоротних активів:

- необоротні матеріальні активи: основні засоби, незавершене будівництво;

- нематеріальні необоротні активи: нематеріальні активи;

- фінансові необоротні активи: довгострокові фінансові інвестиції, відстрочені податкові активи;

- загальна сума потрібних необоротних активів.

Основою цих процесів є інвестиційний план підприємства у власне інвестиційному напрямку. Визначена таким способом загальна сума коштів, а також сума коштів, необхідна для кожної групи необоротних активів, слугують для підприємства орієнтиром у визначенні джерел необхідних коштів.

При виборі об'єкта основних засобів для придбання перевагу слід надавати основним засобам загального призначення, коли це дозволяють умови, враховуючи особливості підприємства, а також щоб вони могли використовуватися після зміни спеціалізації. Також слід враховувати ризик швидкого морального зносу, надаючи перевагу повільніше старіючим основним засобам, що зменшить потребу в швидших оновленнях через моральний знос.

Ми вважаємо, що важливим напрямком на цьому етапі може бути пошук можливостей для зменшення потреби у купівлі необоротних активів. Одним із способів вирішення цієї проблеми є оренда основних засобів. Наприклад, вартість нерухомості висока, і не кожен бізнес може одержати фінансування для їх покупки. Це питання часто можна вирішити шляхом взяття приміщень в оренду, фінансову доцільність якої слід визначати існуючими способами.

Інший запропонований у роботі підхід до зменшення потреби в придбанні необоротних активів полягає в пошуку альтернативних шляхів для задоволення потреби в необоротних активах. Одна з альтернатив задоволення потреби в необоротних активах полягає в тому, що деякі виробники можуть безкоштовно надавати технічні засоби, необхідні для реалізації своєї продукції. Як приклад, наведемо компанію «Кока-Кола», яка надає торговим представникам холодильні шафи для реалізації своєї продукції. Однак важливо відзначити, що в цих холодильних шафах можна продавати тільки продукцію безпосередньо компанії-виробника, а це означає, що якщо підприємство хоче розширити свій асортимент напоями інших виробників, йому необхідно буде вирішити потребу в холодильних прилавках. За такою ж схемою деякі інші компанії забезпечують основні засоби, необхідні для продажу своєї продукції. Таким чином, можна порадити підприємствам знайти подібні варіанти безкоштовного користування основними засобами для зменшення необхідності в їх придбанні.

Якщо при здійсненні економічного розрахунку буде виявлено, що вартість користування послугами такої компанії буде нижчою, ніж використання власного автопарку, підприємству рекомендується відмовитися від придбання

автотранспорту та скористатися послугами такої компанії у транспортних процесах, що зменшить потребу в автотранспорті та витратних матеріалах.

Альтернативи для задоволення потреби в необоротних активах також можна розглядати і з точки зору нематеріальних активів. Прикладом такого варіанту є те, що якщо, наприклад, комп'ютерна техніка закуповується у певних виробників, ліцензійне програмне забезпечення надається безкоштовно, тому немає необхідності його купувати.

З огляду на вищевикладене, рекомендовано коригувати загальну планову потребу в необоротних активах у грошовому виразі, якщо потребу можна зменшити шляхом використання альтернативних варіантів покриття. Таким чином, використання альтернатив для задоволення необхідності в основних засобах та нематеріальних активах, якщо це економічно доцільно, може підвищити ефективність політики фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

На цьому етапі визначаються масштаби фінансування як окремих компонентів, так необоротних активів у цілому, що дає змогу вийти на наступний етап фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів - дослідження способу залучення фінансування необоротних активів, тобто визначення методів та варіантів фінансування.

Виходячи з розглянутого в першому розділі розмежування методів і форм фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів, пропонуємо розрізняти дві стадії на етапі процесу визначення способу залучення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів:

- визначити можливість фінансування за допомогою того чи іншого методу;

- обрати спосіб фінансування у вибраному методі фінансування.

Перша стадія пов'язана з тим, що в силу певних факторів не кожен бізнес має можливість використовувати всі існуючі способи фінансування в практиці своєї діяльності. Тому при з'ясуванні можливості використання того чи іншого

способу фінансування доцільно розрізняти дві групи факторів.

Перша група факторів – це внутрішні фактори, що пов’язані з діяльністю самого підприємства. Ці фактори включають:

- право власності. Державні підприємства мають більше можливостей для отримання державних коштів, що неможливо для інших форм власності;

– організаційно-правова форма підприємства. Залучення акціонерного капіталу та інші способи фінансування можливі для підприємств, створених у формі акціонерних товариств;

- об’єм товарообігу. Цей показник характеризує ступінь ділової активності, що вплине, наприклад, на ймовірність отримання кредиту;

- рентабельність бізнесу також впливає на можливість отримання фінансування різними способами фінансування;

- етапи життєвого циклу підприємства. Підприємства на ранній стадії життєвого циклу мають менше можливостей застосовувати різні методи фінансування;

- об'єкт фінансування. Цей фактор пов'язаний з існуванням такого способу фінансування як лізинг, що дозволить фірмі отримати замість необхідних грошових коштів безпосередньо необхідні необоротні активи.

Друга група факторів – це зовнішні фактори, на які не впливає діяльність самого підприємства:

- правові обмеження;

- загальне економічне становище країни;

- розвиток національної кредитно-фінансової системи;

- інші зовнішні фактори.

Отже, на вибір методів фінансування підприємства в сучасних умовах впливають не тільки його внутрішні характеристики, а й фактори, що виходять за межі сфери його управління, наприклад загальна економічна ситуація в країні, кредитно-фінансова система країни, законодавчі процедури тощо.

Друга стадія полягає у виборі форми фінансування в межах діапазону вибраних варіантів фінансування. Існує велика кількість різних форм

фінансування, які пов’язані з різними умовами їх відповідного залучення. Суть цієї стадії полягає у виборі найбільш вигідних з кожної форми фінансування для підприємства умов залучення грошових коштів. При цьому важливою умовою ефективного аналізу різних форм фінансування є наявність адекватної інформаційної бази про якомога більшу кількість пропозицій фінансування на ринку. У зв'язку з цим важливу роль відіграє пряма співпраця з виробниками різноманітних необоротних активів (основних засобів, нематеріальних активів), що дозволяє використовувати різні варіанти придбання та можливості їх фінансування. Наприклад, компанія «Майкрософт» надає спеціальні пільгові кредити на придбання свого оригінального програмного забезпечення. Більшість вітчизняних підприємств, особливо малих, встановили нелегальне програмне забезпечення. Погрози штрафів проти таких підприємств змушують керівників установлювати легальне програмне забезпечення. Проблема заміни програмного забезпечення, у тому числі й для досліджуваного підприємства, на даний момент є актуальною. Тому, за відсутності необхідних коштів, використання ним цієї пропозиції є привабливим альтернативним рішенням вирішення цієї проблеми.

Отже, можна сказати, що етап вибору способу та форми фінансування дає конкретні результати, пов’язані з максимально можливим обсягом коштів та найкращими умовами їх отримання.

Третій етап пов'язаний з вибором джерел фінансування. На даному етапі має значення класифікація джерел фінансування. Наведена ієрархія класифікації джерел фінансування в контексті політики фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів не є чітко фіксованою та вичерпною. Вона гнучкий і може налаштовуватися відповідно до потреб підприємства. Ознаки можуть бути доповнені терміном використання, вартістю залучення та метою фінансування або замінені на третьому або четвертому рівні відповідно до потреб підприємства.

Завершальний етап впровадження дає змогу оцінити вплив використання фінансової підтримки з того чи іншого джерела на функціонування та

відтворення необоротних активів та дати відповіді, чи є її використання вигідним.

На рис 3.2 запропоновано загальний алгоритм здійснення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів необоротних активів підприємств.

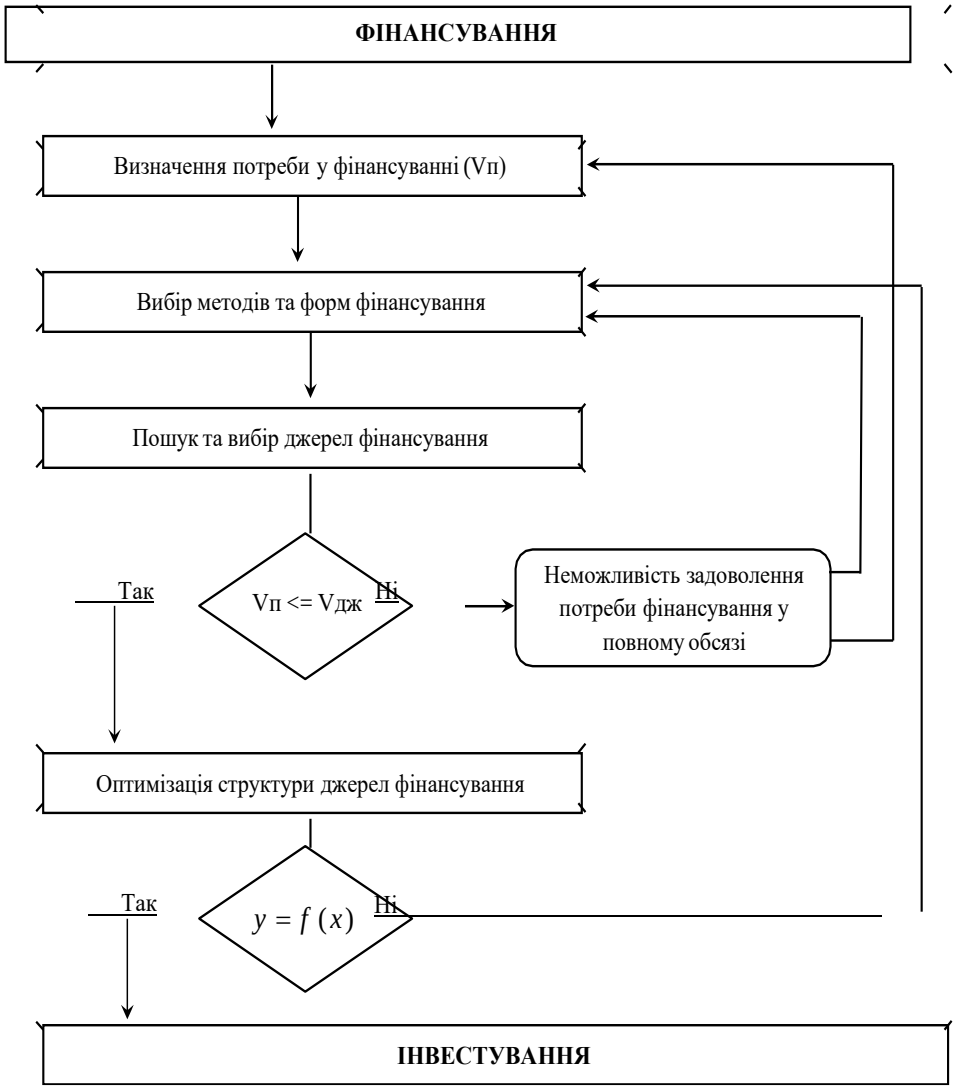

Рис. 3.2. Алгоритм проведення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів

Vп – потреба підприємства у фінансуванні;

Vдж – обсяг фінансування, що залучається за рахунок обраних підприємством торгівлі джерел фінансування;

y = f (x) – оцінка варіанта джерел фінансування, що відповідає умовам оптимальності

Наведений алгоритм ілюструє послідовність дій підприємства від початку процесу фінансування до початку інвестиційного процесу з урахуванням основних етапів фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів. Тому процес проходить послідовно до етапу пошуку та вибору джерел фінансування. Вибір альтернативних дій починається в кінці цієї фази. Якщо сума потенційного фінансування дорівнює або перевищує суму, необхідну для повного фінансування потреби, підприємство може переходити до наступного етапу – оптимізації джерел фінансування. В іншому випадку можливі два сценарії. Перший повертає нас до етапу вибору способів і форм фінансування, перегляду та пошуку нових методів, а потім джерел фінансування для отримання необхідних коштів в бажаному розмірі. Якщо подальші пошуки не виявлять можливості використання інших джерел фінансування, необхідно буде переглянути необхідний обсяг фінансування, виключивши деякі необоротні активи з інвестиційного плану. Після завершення цього етапу підприємство переходить до оптимізації джерел фінансування.

На етапі оптимізації визначається той варіант сукупності джерел фінансування, що задовольняє підприємство при певному компромісі за різних критеріїв. Якщо результати оптимізації джерел фінансування задовольняють, то підприємство може переходити до залучення цих джерел до інвестиційного процесу, наслідком якого стане збільшення необоротних активів. Якщо обраний у результаті оптимізаційних розрахунків оптимальний варіант фінансування не задовольняє підприємство, то необхідно повертатись до етапу вибору способу залучення джерел фінансування й пошуку інших джерел фінансування та, відповідно, до формування нових варіантів сукупності джерел фінансування, що відповідатимуть інтересам підприємства.

Оптимізація джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів є одним із найважливіших і найскладніших завдань, що розв’язується у процесі здійснення політики фінансування. Політика фінансування необоротних активів на даному етапі передбачає використання різноманітних математичних моделей, розв’язання яких дозволяє

в кінцевому підсумку вибрати найкращий варіант фінансування для бізнесу з усіх доступних варіантів фінансування.

Огляд літератури не виявив чіткого методу визначення оптимальної структури. Так, Дорошенко Т.В. у своєму дослідженні виділив два основні підходи до формування оптимальної структури джерел фінансування. Згідно з першим підходом [20] усі потенційні джерела фінансування ранжуються за ступенем збільшення вартості, а найкраще джерело мобілізації капіталу обирається за мінімальним значенням цього показника. Тобто для фінансування обирається джерело з найменшою вартістю. Відповідно до другого підходу відправною точкою для визначення оптимальної структури джерел фінансування є не їх вартість, а вже сформована структура капіталу фірми.

У той же час Бланк І.О., Дорошенко Т.В., Марченко А.А., Пономаренко В.С. та Ястремська О.М. [21; 49] пропонують при визначенні оптимального значення джерел фінансування враховувати середньозважену вартість капіталу, рентабельність власного капіталу, рівень фінансового ризику.

Безгінова Л.І. у дослідженні проблем оптимізації структури капіталу підприємств [17] виділяє такі критерії, як критерій фінансової стійкості, критерій мінімізації вартості капіталу та критерій ефективності використання капіталу й зазначає щодо необхідності чітко послідовного розрахунку кожного критерію. Власова Н.О. та Сідун В.А. пропонують підприємствам додатково розраховувати ще й критерій політики фінансування [33].

Погоджуючись з думкою, яку висловлює Дорошенко Т.В. про те, що оптимальною вважається така структура джерел фінансування, яка сформована в результаті оптимізації за різними критеріями, вважаємо за необхідне відмітити, що при цьому в кожному конкретному випадку оптимальна структура буде різнитися залежно від критеріїв, що їх обрало для себе підприємство. Тому під час розв’язання цього завдання доцільно врахувати декілька критеріїв одразу, що можна вирішити шляхом використання методів багатокритеріальної оптимізації.

Застосування математичних методів під час прийняття рішень передбачає

побудову відповідної математичної моделі, що формалізовано являє собою проблемну ситуацію, тобто ситуацію вибору рішення. Для задач прийняття рішень (задач оптимізації) в умовах визначеності, коли випадкові та невизначені фактори відсутні, компонентами такої моделі є множина X усіх альтернативних рішень, з яких і необхідно вибрати один найліпший, або оптимальне рішення. Для того щоб була забезпечена можливість вибору, множина X має містити не менш двох рішень [35].

У багатокритеріальної задачі оптимізації порівняння рішень за уподобанням здійснюється не безпосередньо, а за допомогою заданих на X числових функцій f1, f2 …fn, які називаються критеріями [35].

Критерії оптимізації джерел фінансування вважаємо за доцільне визначити відносно цілей політики фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів необоротних активів. Головною метою політики фінансування є формування необхідної суми грошових коштів. У межах цієї мети можна сформулювати цілі другого порядку, що сприяють якісному виконанню головної мети. Тому як цілі другого порядку визначено такі: мінімізація терміну залучення джерел фінансування, мінімізація вартості залучення джерел фінансування, відповідність структури джерел фінансування цільовій фінансовій структурі капіталу підприємства. Кожній меті повинен відповідати певний критерій оцінювання (табл. 3.1).

Оскільки головною метою політики фінансування є формування достатнього обсягу коштів, то як основний критерій оптимізації визначено відповідність сформованих коштів інвестиційним потребам підприємства. Тому на основі саме цього критерію доцільно проводити попередній відсів альтернатив.

Таблиця 3.1

Цілі та критерії оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів

Підпорядкованість цілей	Ціль	Критерій	Одиниця виміру
Головна мета	1. Формування необхідної суми грошових коштів	Загальна сума сформованих джерел	грн.
Цілі підлеглого характеру	1.1. Мінімізація часу на залучення джерел фінансування	Час, необхідний для залучення джерел	дні
	1.2. Мінімізація вартості залучення джерел фінансування	Вартість залучення джерел	%
	1.3. Відповідність структури джерел фінансування цільовій фінансовій структурі капіталу	Співвідношення власного та позикового капіталу	коефіцієнт

Загальна сума отриманого фінансування дорівнює:

$$V = \sum_{i=1}^{n} I_i, \qquad (3.1)$$

де: V – загальний обсяг отриманого фінансування;

$\sum_{i=1}^{n} I_i$ – сума коштів, отриманих з i-х джерел.

Мінімізація часу на залучення джерел фінансування. Отримання фінансування, особливо ззовні, є довготривалим процесом. Тому можна виділити наступний важливий критерій ефективності формування коштів – отримання фінансування якнайшвидше, тобто у найкоротший термін.

Важливим завданням з позиції політики фінансування є мінімізація витрат, пов'язаних з отриманням фінансування. Загальна вартість отримання фінансування дорівнює середньозваженій вартості капіталу.

Відповідність структури джерел фінансування цільовій фінансовій структурі капіталу. Для цієї мети обрано такий критерій, як частка власного

капіталу. Цей критерій безпосередньо пов'язаний із фінансовою структурою капіталу підприємства. Задавання цільової структури капіталу шляхом розрахунків або тієї структури, що вже склалася на підприємстві та задовольняє його, є тим орієнтиром, якому повинна відповідати фінансова структура отриманого фінансування, що має на меті не погіршити існуючу структуру капіталу підприємства. Частку власних джерел у загальному обсязі залучених джерел можна подати таким чином:

$$S = \frac{\sum_{i=1} I_{ВК\,i}}{\sum_{i=1}^{n} I_{ПК_i} + \sum_{i=1}^{n} I_{ВК\,i}}, \qquad (3.2)$$

де: S – структура джерел фінансування;

$\sum_{i=1}^{n} I_{ВК_i}$ – сума i-х джерел, що будуть віднесені до власного капіталу;

$\sum_{i=1}^{n} I_{ПК_i}$ – сума i-х джерел, що будуть віднесені до позикового капіталу.

Наведемо методику визначення фінансової структури капіталу. Вивчивши запропоновані різними науковцями алгоритми формування цільової структури капіталу, ми вважаємо доцільним об’єднати деякі елементи та рекомендуємо методику визначення цільової структури капіталу (Додаток Д), яка складається з наступних взаємопов’язаних етапів:

- проаналізувати капітал підприємства;

- оцінити основні фактори, що визначають формування структури капіталу;

- визначити оптимальну структуру джерел фінансування за різними критеріями: за критерієм фінансової стійкості; за критерієм мінімізації середньозважених витрат; за критерієм політики фінансування; у випадку, коли підприємство використовує позиковий капітал – визначити оптимальну

структуру джерел фінансування, при якій досягається максимальний ефект фінансового левериджу (максимізації рівня фінансової рентабельності, ефективності використання);

- за результатами розрахунків за різними критеріями сформувати найбільш прийнятну структури для фірми (формування цільової структури джерела коштів).

На першому етапі визначається співвідношення власного капіталу до залученого та виявляється його тенденція. У складі залученого капіталу досліджується співвідношення довгострокових і короткострокових позик, аналізується сума прострочених фінансових зобов'язань.

На другому етапі аналізується система коефіцієнтів фінансової стійкості, яка визначається структурою капіталу підприємства. У процесі проведення цього аналізу проводяться розрахунки та дослідження коефіцієнта автономії, фінансового левериджу, довгострокової фінансової незалежності, коефіцієнтів довгострокової та короткострокової заборгованості.

На стадії оптимізації джерел фінансування за різними критеріями важливим, на думку Безгінової Л.І. [17], є не тільки застосування того чи іншого критерію, але й обґрунтування послідовності використання підходів до оптимізації структури капіталу підприємства. Але у даному випадку розрахунки мають суто теоретичний характер, тому це не має принципового значення.

Завдяки розрахункам за різними критеріями компанія може отримати чотири різні значення структури джерел фінансування, які вважаються оптимальними лише за певними критеріями. Компанії необхідно знайти компроміс між цими критеріями, або ж визначити найважливіші критерії на даний момент діяльності компанії. Знайдене таким чином співвідношення власних і залучених джерел фінансування буде оптимальним для бізнесу. Але не всі компанії можуть сформувати таку структуру. Тому останнім кроком у визначенні частки окремих джерел коштів для фірми є коригування оптимальної структури відповідно до ймовірності залучення коштів з різних

джерел.

Зазначимо, що найращою ситуацією буде така, коли компанія має достатню інформацію та можливості для отримання фінансування з різних джерел і на цій основі базує всі оптимізаційні розрахунки. На практиці ж нерідко компанія може отримати фінансування лише з обмежених ресурсів, тому часто оптимізаційні розрахунки щодо джерел фінансування ними не проводяться.

При формалізації будь-якої моделі оптимізації обов'язковою умовою є її спрямованість, яка у загальному вигляді може передбачати чи то максимізацію, чи то мінімізацію результату. Тому, виходячи з цього, визначимо спрямованість виділених у роботі критеріїв оптимізації джерел фінансування необоротних активів.

Обсяг джерел фінансування, сформований для покриття потреби в необоротних активах, дорівнює розміру зазначених потреб у фінансуванні. Водночас недостатня кількість коштів свідчить про неефективність реалізованої політики фінансування, тому для цього критерію оптимальним доцільно вважати максимальне значення критерію.

Критерії мінімізації часу для залучення джерел фінансування та мінімізації витрат, пов’язаних із отриманням фінансування, вже зазначені в назві, чітко зосереджені на мінімізації. Структура джерела фінансування відповідає критеріям цільової фінансової структури капіталу. Альтернатива з найменшим квадратичним відхиленням від цільової фінансової структури капіталу вважається найкращим вибором. Надалі маємо можливість сформулювати завдання оптимізації джерел фінансування необоротних активів та побудувати відповідну формалізовану модель оптимізації. Отже, завдання оптимізації полягає в необхідності вибору з набору прийнятних альтернатив (усіх можливих комбінацій джерел фінансування) такої єдиної альтернативи, яка найкраще задовольняє об’єктивну політику фінансування необоротних активів. Формалізована модель багатокритеріальної оптимізації має такий вигляд:

$$\left.\begin{array}{l} y_v = f_v(x) \to \max \\ y_t = f_t(x) \to \min \\ y_c = f_c(x) \to \min \\ \\ y_s = f_s(x) \to \min \\ x \in X \end{array}\right\}, \qquad (3.3)$$

де: $y_v = f_v(x)$ – цільова функція оптимізації обсягу фінансування;

$y_t = f_t(x)$ – цільова функція оптимізації часу на залучення фінансування;

$y_c = f_c(x)$ – цільова функція оптимізації вартості залучення фінансування;

$y_s = f_s(x)$ – цільова функція оптимізації структури фінансування;

Наступним кроком є побудова алгоритму оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів за наведеною моделлю. У цьому аспекті для розв'язання поставленого завдання пропонується як базовий метод оптимізації використовувати метод одночасного вводу критеріальних обмежень [63], який необхідно трансформувати та адаптувати до особливостей завдання оптимізації джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

Зазначений метод дозволяє одночасно вводити декілька критеріальних обмежень. Реалізація методу передбачає, що встановлюються рівні, за яких значення відповідних цільових функцій можна було б вважати задовільними. Оскільки рівні, що задаються, можуть бути недосяжними одночасно, до методу додається процедура інтенсивної корекції цих рівнів для досягнення припустимої множини альтернатив. У методі передбачена можливість не тільки уточнення, але й зміни системи уподобань [58].

Рекомендуємо здійснювати перевірку альтернатив у два етапи. На першому етапі відбір альтернатив здійснюється лише за одним критерієм – чи достатньо сформовані джерела фінансування для необхідного обсягу

фінансування. Тому оптимізація зводиться до вирішення однокритеріальної задачі. На другому етапі альтернативи, що задовольняють заданому критерію, мають бути піддані процедурі багатокритеріальної оптимізації з використанням методу, описаного вище, для одночасного введення обмежень критеріїв. Тому, враховуючи наведені вище характеристики та процедуру використання методу одночасного введення критеріальних обмежень [63], розроблено та запропоновано до використання багатоетапний алгоритм оптимізації джерел фінансування необоротних активів (рис. 3.3).

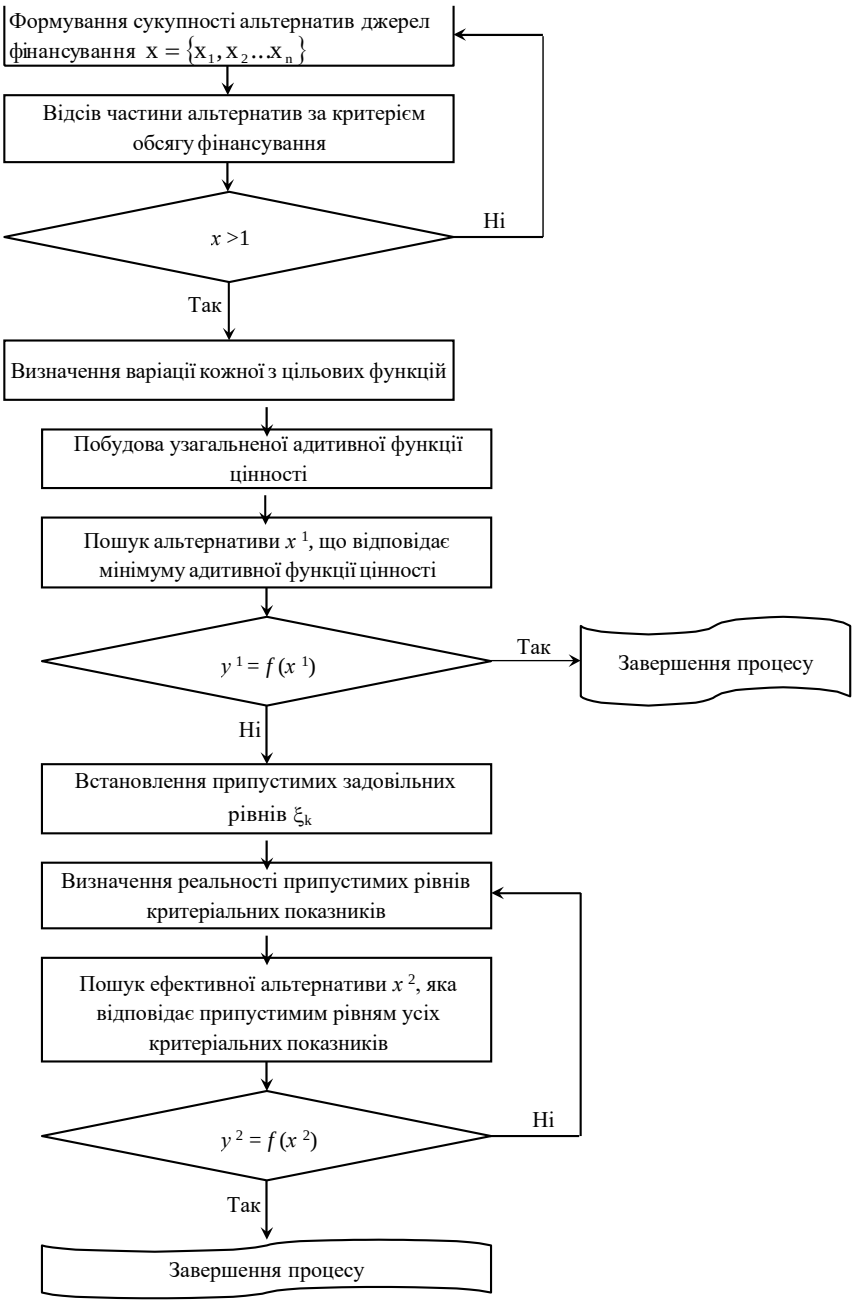

Рис. 3.3. Алгоритм оптимізації джерел фінансового забезпечення необоротних активів за методом критеріальних обмежень

Звичайно, підприємство зацікавлене у отриманні фінансування з найменшою вартістю, то і оптимальне значення вартості фінансування повинно бути найменшим. Хоча на практиці вартість фінансування не може дорівнювати нулеві, для виконання оптимізаційних розрахунків у якості оптимального для цього параметру обрано абсолютний мінімум.

Алгоритм здійснення оптимізації джерел фінансування за графічним методом подано на рис. 3.4.

.

Рис. 3.4. Алгоритм проведення оптимізації джерел фінансування за графічним методом

Таким чином, запропоновані методи оптимізації джерел фінансового забезпечення необоротних активів підприємств дозволяють раціонально вибирати існуючі варіанти фінансування з різних джерел, враховуючи параметри, важливі для реалізації ефективної політики фінансування: обсяг фінансування, терміни отримання фінансування, вартість фінансування і структуру джерел фінансування.

Системний підхід до фінансування функціонування та відтворення необоротних активів фірми та запропонований багатокритеріальний підхід до

оптимізації джерел фінансування сприятиме прийняттю обґрунтованих рішень щодо формування необоротних активів. Це наглядно демонструють розрахунки, проведені за запропонованими розробками для ТОВ «ГЕОМАПС» у наступному підрозділі роботи.

Отже, використовуючи вищенаведені характеристики фінансової політики, підприємство зможе обґрунтовано отримати фінансове забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів. Розглянуті методи та форми фінансування показують, що варіантів формування необхідних для бізнесу ресурсів може бути декілька, але не кожне підприємство має можливість застосувати той чи інший, тому необхідно обирати оптимальний варіант із всіх можливих.

3.3. Розробка політики фінансового забезпечення необоротних активів для ТОВ «ГЕОМАПС»

Використовуючи пропозиції щодо формування політики фінансового забезпечення необоротних активів та методів оптимізації джерел фінансування, ми розробили варіант політики фінансування необоротних активів для досліджуваного підприємства ТОВ «ГЕОМАПС». На підприємстві планується розширення діяльності, зокрема відкриття двох роздрібних магазинів, для чого необхідно розробити політику фінансового забезпечення цього проекту.

На першому етапі необхідно визначити напрямки і розмір фінансування. Розрахунок потреби у фінансуванні та його розміру здійснюється згідно з планом інвестиційного проекту за елементами необхідних необоротних активів. Результати розрахунків наведені у табл.3.2.

Таблиця 3.2

Обсяг фінансування необоротних активів ТОВ «ГЕОМАПС»

(*млн. грн.*)

Групи необоротних активів	**Інвестиційні проекти**		**Всього**
	Перший магазин	**Другий магазин**	
Основні засоби	5,0	8,0	13,0
Нематеріальні активи	0,020	0,025	0,045
Інші необоротні активи	0,955	6,0	6,955
Всього	5,975	14,025	20,0

Таким чином, для реалізації проекту необхідно залучити фінансування обсягом 20 млн. грн.

На другому етапі слід визначити шляхи залучення джерел фінансування потреби в необоротних активах. При цьому покроково визначається спосіб фінансування необоротних активів. На першому кроці з урахуванням обмежувальних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища визначаються доступні методи фінансування. Ними для ТОВ «ГЕОМАПС» може бути: самофінансування, оскільки підприємство є прибутковим; позикове фінансування, оренда. Використання оренди дещо обмежене, оскільки вона можлива лише щодо одержання основних засобів, тоді як нематеріальні активи та будівництво також необхідні для реалізації проекту. Тому цей метод доцільно використовувати лише у разі неможливості повного фінансування, коли слід використати можливість отримати частину основних засобів в оренду. Підприємство не може отримати акціонерний капітал, оскільки організаційно-правова форма цього не дозволяє, однак, оскільки це товариство з обмеженою відповідальністю, воно має можливість залучити фінансові ресурси своїх засновників, тому фінансування обмежене лише фінансовими можливостями власників, які на даному етапі не можуть виділити достатні кошти. Підприємство не має доступу до державного фінансування через відсутність частки державної власності в активах. Фінансування на консорційних умовах або проектне фінансування неможливе, по-перше, довго шукати партнерів, тому що компанія хоче реалізувати проект якомога швидше,

по-друге, компанія прагне отримати прибуток від самостійного управління проектом, а тому хоче втілити проект, не втрачаючи контролю над ним.

На другому етапі вибирається форма фінансування в межах кожного окремого методу фінансування. Так, в рамках самофінансування можуть використовуватися амортизаційні відрахування та реінвестований прибуток. Банківські кредити доступні в рамках боргового фінансування. Оренда включає фінансову оренду. Чіткі методи та форми фінансування дозволяють продовжувати пошук джерел фінансування.

На третьому етапі здійснюється пошук і вибір джерел фінансування. За рахунок власних ресурсів підприємство може потратити лише 5,6 млн. грн., з яких 100 тис. – накопичений прибуток і 5,5 млн. – амортизаційні відрахування. Отже за рахунок зовнішніх ресурсів потрібно було отримати щонайменше 14,4 млн грн. Аналіз запропонованих планів кредитування банківських фінансових установ для формування можливих джерел кредитування наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Кредити, можливі для отримання ТОВ «ГЕОМАПС»

№ з/п	Кредитні джерела фінансування	Загальний обсяг фінансування, млн.грн.
1	Кредит «Приватбанк»	20
2	Кредит «Ukrsibbank»	18
3	Кредит «UniCredit Bank»	15
4	Кредит «Raiffeisen Bank»	13,5
5	Кредит «Правекс-Банк»	11
6	Кредит «ОТР-банк»	8
7	Кредит «Креді Агріголь Банк»	7
8	Кредит «Брокбізнесбанк»	6
9	Кредит «Кредитпромбанк»	5
10	Кредит «Мегабанк»	4

Тому на основі вищезазначених каналів фінансування необхідно вибрати найбільш підходяще джерело фінансування для підприємства, що буде здійснено на наступному етапі формування політики фінансування.

На четвертому етапі слід оптимізувати канали фінансування необоротних активів підприємства. Для демонстрації вибору оптимального рішення щодо джерел фінансування виконаємо оптимізаційні розрахунки з використанням двох запропонованих методів оптимізації: одночасного введення критеріальних обмежень та графічного методу оптимізації джерел фінансування. Спочатку ми використаємо перший метод для апробації.

Відповідно до першого підходу на початковому етапі необхідно сформувати можливі варіанти фінансування придбання необоротних активів. Так, виходячи з визначених на попередніх етапах формування політики фінансування можливих для використання ТОВ «ГЕОМАПС» методів, форм та джерел фінансування, сформовано 26 можливих альтернативних варіантів джерел фінансування цього проекту, що мають різні характеристики. Перелік альтернатив та їхні особливості наведено у додатку Е.

На другому етапі проведено відсів тих альтернатив, що не забезпечують підприємству отримання фінансування у необхідному обсязі. Результати відбору подані у додатку. Як видно з додатку, відкинуто було варіант фінансування за рахунок лише власних коштів через суттєву нестачу їхнього обсягу, а також майже всі варіанти окремих позик, крім варіанту №2, з тієї ж причини. Таким чином, після першого етапу залишилося 16 із 26 альтернатив джерел фінансування. Тому на наступних етапах багатокритеріальної оптимізації джерел фінансування постає завдання вибору найкращого із 16 альтернатив фінансування, що залишилися.

На третьому етапі проведено визначення на множині альтернатив джерел фінансування меж варіації кожної з цільових функцій: оптимізації часу на залучення фінансування, оптимізації вартості залучення фінансування та оптимізації структури фінансування. Попередньо розраховано цільову структуру фінансування, результати розрахунків подано у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Формування цільової фінансової структури капіталу ТОВ «ГЕОМАПС»

(відсотків)

Показник	Факт	Критерії оптимізації фінансової структури капіталу							Цільова структура
		Фінансова стійкість	Мінімізації вартості	Ефективність використання капіталу	Фінансування активів				
					консервативний	помірковий	агресивний	змішаний	
Частка власного капіталу	30,7	65	62	78	62	58	38	48	35
Частка позикового капіталу	69,3	35	38	22	37	42	61	52	65

Розрахунок цінності кожного варіанту фінансування наведено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Характеристика множини альтернатив джерел фінансування та вагові коефіцієнти функції цінності

№	Цільова функція	Значення цільової функції на множині альтернатив		Вагові коефіцієнти
		мінімальне	максимальне	
1	Час	1	3	2
2	Вартість	8,4777886	11,26875	2,8
3	Структура фінансування	0,0166667	0,56	0,54

Як ми бачимо, найкращим показником вартості відповідно до критеріїв оптимізації є варіант джерела фінансування №13, який пропонує найнижчу вартість фінансування та найменше середньоквадратичне відхилення від цільової структури фінансового капіталу з усіх інших варіантів, але має середнє

значення в часі залучення капіталу. Вважаємо цей варіант прийнятним для підприємства й процедуру оптимізації за цим методом завершеною.

Також за допомогою графічного методу оптимізовано джерела фінансування необоротних активів товариства з обмеженою відповідальністю «ГЕОМАПС». Оскільки перші два етапи збігаються з першими двома етапами методу критеріальних обмежень, їх результати будемо використовувати при розрахунку третього етапу графічного методу оптимізації. На цьому етапі для кожного варіанта розраховуються значення додаткових функцій, результати яких відображаються в таблиці. 3.6. Обчислення, виконані за допомогою цього методу, дають дещо інші результати, ніж метод критеріальних обмежень, але варіант №13 також вважається найкращим вибором.

Таблиця 3.6

Відстані між варіантами фінансування проекту за графічним методом багатокритеріальної оптимізації

Варіант фінансування	Відстань	Ранжування
2	10,1803	7
12	9,25412	3
13	8,71052	1
14	11,4965	16
15	11,1253	12
16	8,82005	2
17	9,47105	4
18	10,1105	5
19	10,6791	10
20	10,8455	11
21	11,3395	15
22	10,5904	9
23	11,3184	14
24	11,2998	13
25	10,143	6
26	10,225	8

Отже, за результатами проведеного формування політики фінансування рекомендуємо для ТОВ «ГЕОМАПС» обрати для фінансування проекту з розширення виробництва таку комбінацію: фінансування за рахунок власних

коштів на 25% (5,0 млн. грн.) та на 75% за рахунок кредиту від «UniCredit Banky» (15,0 млн. грн.).

Висновки до розділу 3:

1. Нами виявлені такі резерви підвищення ефективності використання основних засобів за рахунок: введення в дію нового обладнання; підвищення коефіцієнта змінності внаслідок кращої організації виробництва; скорочення внутрізмінних простоїв; підвищення середньогодинного виробітку обладнання. Впровадження практичне зазначених заходів в ТОВ «ГЕОМАПС» сприятиме інтенсифікації виробництва і, як наслідок, підвищенню ефективності використання основних фондів. Це, в свою чергу, зменшить виробничі витрати та збільшить трудовий капітал і, відповідно, продуктивність праці. Це збільшить рентабельність виробництва.

2. У роботі запропоновано технологію здійснення політики фінансування необоротних активів досліджуваного підприємства, яка містить чотири етапи: визначення необхідного обсягу фінансування з урахуванням потреб підприємства у необоротних активах, вибір форм фінансування в межах обраного методу фінансування, вибір джерел фінансування, оптимізація джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

3. У результаті розрахунків за різними критеріями підприємство може отримати чотири різні значення структури джерел фінансування, які вважатимуться оптимальними лише за певним критерієм. Підприємству необхідно знайти компроміс між цими значеннями або визначити критерій, який на даний момент діяльності підприємства найважливіший. Знайдене у такий спосіб співвідношення власних та позичених джерел фінансування буде оптимальним для підприємства.

4. Враховуючи наведену особливість та процедуру використання методу одночасного вводу критеріальних обмежень, запропоновано до використання багатоетапний алгоритм проведення оптимізації джерел фінансування

необоротних активів, що дозволить обґрунтовано відбирати існуючі варіанти здійснення фінансування за рахунок різних джерел, враховуючи важливі для здійснення ефективної політики фінансування параметри: обсяг фінансування, час отримання фінансування, вартість фінансування та структура джерел фінансування.

5. Розроблений методичний підхід до формування політики фінансування необоротних активів підприємств та запропонований метод багатокритеріальної оптимізації джерел фінансування сприятимуть обґрунтованому прийняттю рішень щодо формування необоротних активів. Це наглядно демонструють розрахунки, проведені за запропонованими розробками для ТОВ «ГЕОМАПС». Використовуючи пропозиції щодо формування політики фінансового забезпечення необоротних активів та методів оптимізації джерел фінансування, ми розробили варіант політики фінансування необоротних активів для досліджуваного підприємства ТОВ «ГЕОМАПС».

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Магістерське дослідження дало змогу виробити науково обґрунтовані положення щодо вдосконалення фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів підприємства. Запровадження розроблених рекомендацій сприятиме поліпшенню управління необоротними активами. На основі одержаних результатів можна зробити наступні висновки:

1. Досліджено дефініції поняття «необоротні активи» в економічній літературі, що дозволяє стверджувати, що під необоротними активами слід розуміти активи, що застосовуються підприємством в процесі господарювання протягом певного проміжку часу (більше року одного) і після застосування яких підприємство отримуватиме в майбутніх періодах економічні вигоди, а вартість їх може бути достовірно визначена.

2. Систематизуючи виявлені нами ознаки класифікації, наведено узагальнену номенклатуру класифікаційних ознак джерел фінансування необоротних активів підприємств за: відношенням власності до джерел фінансування; місцем формування; видами власності; рівнями власників; ступенем централізації; терміном використання; рівнем ризику; об’єктами фінансування; цілями фінансування.

3. В роботі пропонується розглядати наведені класифікаційні ознаки відповідно до їхньої ієрархічної підпорядкованості, у межах якої існує чотири рівні. На кожному з них відбуватиметься перерозподіл джерел фінансування відповідно до визначеної класифікаційної ознаки. При цьому цей перерозподіл по суті являтиме собою послідовний процес пошуку та відбору джерел фінансування необоротних активів.

4. У процесі фінансування відновлення певних видів необоротних активів одним із найскладніших завдань фінансового управління є вибір альтернативи - придбання цих активів у власність або взяття їх в оренду. В роботі розглянуто різні види альтернативних рішень щодо фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

5. Об’єктом дослідження обрано ТОВ «ГЕОМАПС», яке має статус юридичної особи. Компанія «ГЕОМАПС» відома на аграрному ринку України як високопрофесійний та надійний імпортер та дистриб’ютор насіння сільськогосподарських культур, засобів захисту рослин, продуктів позакореневого підживлення, мікродобрив та стимуляторів росту від провідних світових виробників, а й як одна з ведучих та найбільш динамічних компаній з впровадження інноваційних прибуткових аграрних технологій та рішень.

6. Відповідно результатам аналізу техніко-економічних показників діяльності ТОВ «ГЕОМАПС», можна зробити наступні висновки: за період 2019-2021 роки підприємство веде прибуткову діяльність і отримує чистий прибуток. Загальний темп зростання чистого прибутку свідчить про ефективну діяльність підприємства. Показники рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС» мають високий рівень і після кризового 2019 року спостерігається тенденція зростання усіх показників рентабельності діяльності ТОВ «ГЕОМАПС».

7. Проведення аналізу стану, руху та ефективності використання необоротних активів підприємства дозволяє визначити основні недоліки діючої на підприємстві стратегії формування та використання необоротних активів, які необхідно враховувати при обґрунтуванні напрямків її удосконалення на плановий період. За результатами аналізу ефективності використання основних засобів ТОВ «ГЕОМАПС» за період 2019-2021 роки, можна зробити наступні висновки: на підприємстві спостерігається зростання вартості основних засобів, за рахунок оновлення основних засобів. Найбільшу частку в структурі займає виробниче обладнання, все обладнання діюче. Але керівництву підприємства необхідно звернути увагу на негативну тенденцію деяких показників ефективності використання основних засобів.

8. Нами виявлені такі резерви підвищення ефективності використання основних засобів за рахунок: введення в дію нового обладнання; підвищення коефіцієнта змінності внаслідок кращої організації виробництва; скорочення

внутрізмінних простоїв; підвищення середньогодинного виробітку обладнання. Впровадження практичне зазначених заходів в ТОВ «ГЕОМАПС» сприятиме інтенсифікації виробництва і, як наслідок, підвищенню ефективності використання основних фондів. Це, в свою чергу, зменшить виробничі витрати та збільшить трудовий капітал і, відповідно, продуктивність праці. Це збільшить рентабельність виробництва.

9. У роботі запропоновано технологію здійснення політики фінансування необоротних активів досліджуваного підприємства, яка містить чотири етапи: визначення необхідного обсягу фінансування з урахуванням потреб підприємства у необоротних активах, вибір форм фінансування в межах обраного методу фінансування, вибір джерел фінансування, оптимізація джерел фінансового забезпечення функціонування та відтворення необоротних активів.

10. У результаті розрахунків за різними критеріями підприємство може отримати чотири різні значення структури джерел фінансування, які вважатимуться оптимальними лише за певним критерієм. Підприємству необхідно знайти компроміс між цими значеннями або визначити критерій, який на даний момент діяльності підприємства найважливіший. Знайдене у такий спосіб співвідношення власних та позичених джерел фінансування буде оптимальним для підприємства.

11. Враховуючи наведену особливість та процедуру використання методу одночасного вводу критеріальних обмежень, запропоновано до використання багатоетапний алгоритм проведення оптимізації джерел фінансування необоротних активів, що дозволить обґрунтовано відбирати існуючі варіанти здійснення фінансування за рахунок різних джерел, враховуючи важливі для здійснення ефективної політики фінансування параметри: обсяг фінансування, час отримання фінансування, вартість фінансування та структура джерел фінансування.

12. Розроблений методичний підхід до формування політики фінансування необоротних активів підприємств та запропонований метод багатокритеріальної оптимізації джерел фінансування сприятимуть

обґрунтованому прийняттю рішень щодо формування необоротних активів. Це наглядно демонструють розрахунки, проведені за запропонованими розробками для ТОВ «ГЕОМАПС». Використовуючи пропозиції щодо формування політики фінансового забезпечення необоротних активів та методів оптимізації джерел фінансування, ми розробили варіант політики фінансування необоротних активів для досліджуваного підприємства ТОВ «ГЕОМАПС».

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агрес О.Г. Основні засоби сільськогосподарських підприємств:стан, класифікація та вартісне оцінювання / О.Г. Агрес// Держава та регіони, 2016. – №6. – С.5-9.

2. Андрушків Б. М. Формування адаптивної моделі управління процесом відтворення господарського капіталу на засадах підвищення капіталізації підприємства [Електронний ресурс] / Б. М. Андрушків, Л. М. Мельник, О. Б. Погайдак // Сталий розвиток економіки. – 2015. – № 5. – С. 71–78. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_5/71.pdf.

3. Антіш О.М. Основні засади покращення ефективності управління майном підприємства: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://conferences.neasmo.org.ua/node/819

4. Ареф'єва О.В., Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи з її забезпечення // О.В. Ареф'єва Д.М. Городинська // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 8(86.) – С. 83–90.

5. Атамась, Г.П. Ефективність використання основних засобів в аграрних підприємствах / Г.П. Атамась // Аграрний вісник Причорномор'я. – Одеса , 2017 . – Вип.65 . – С.10-13.

6. Бичкова Н. В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності / Н.В. Бичкова. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – №. 1 (48). – С. 16-23.

7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И.А. Бланк: учебный курс. – К: Ника-Центр; 2006. – 656 с.

8. Бланк И.А. Управление финансовой стабилизацией предприятия /И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр ; Эльга, 2003. – 246 с.

9. Богацька Н.М. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес процесах підприємства // Н.М. Богацька, О. В. Галюк. // Молодий вчений. 2016. № 2(02). С. 12-16.

10. Богданюк О.В. Значення необоротних активів в системі обороту капіталу підприємств [Електронний ресурс] /, О.В.Богданюк С.М. Сумченко // режим доступу: http://nubip.edu.ua/sites/ default /files/ 20підприємств.pdf

11. Брадул О. М. Аналіз стану та ефективності відтворення основних фондів промислових підприємств Дніпропетровської області / О. М. Брадул, Н. О. Шура // Вісник Криворізького технічного університету. Зб. наук. праць.– 2011. – № 29. – С. 322–343.

12. Вареник В.М. Діагностичний аналіз грошових потоків національної економіки / В.М. Вареник // Економічний нобелівський вісник. 2017, 1 (7). С. 87–94.

13. Васильєва Н.К. Економіко-математичне моделювання в сільському господарстві: навч. посіб. / Н. К. Васильєва; Дніпропетр. держ. аграр. - екон. ун-т. – Дніпропетровськ: Біла К. О. – 2015. – 155 с.

14. Вигівська Ю.І. Моделювання діяльності підприємств агропромислового комплексу / Ю.І. Вигівська, О.М. Шикова // Агросвіт. – 2011. – №16. – С. 6-9.

15. Герасимчук В.Г. Економіка та організація виробництва: підручник/ В.Г. Герасимчук, А.Е. Розенплентер. – К. : Вид-во «Знання», 2007. – 678 с.

16. Гетьман О.О. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Гетьман О.О., Шаповал В.М. – 2-ге видання. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.

17. Гетьман О.О. Економічна діагностика. Навчальний посібник. / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. К.: Центрнавчальної літератури, 2007.

18. Голов С. Ф. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / С. Ф.Голов. – К.: ФПБАУ, 2004. – 248 с.

19. Городянська Л. В. Амортизація : функції, фінансовий механізм управління, концептуальні підходи до розробки загальної методики обліку амортизації / Л. В. Городянська // Актуальні проблеми економіки. – 2015. –№ 2 (32). – С. 57-68.

20. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : [підручник для студентів] / Б.Є. Грабовецький. – К. : Центр навчальної літератури, 2009. – 256 с.

21. Давиденко Н.М. Ліквідність та платоспроможність як показники ефективності фінансового менеджменту підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2 (44). – С. 36-40.

22. Диба В. М. Облік та аналіз необоротних активів : моногр. / В. М. Диба. – К. :КНЕУ, 2008. – 288 с.

23. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.

24. Зацеркляний М. М. Економіко-математичне моделювання: навчальний посібник / М. М. Зацеркляний, С. О. Кузніченко. – К.:«Прецедент». – 2012. – 360 с.

25. Іванілов О.С. Економіка підприємства : Підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.

26. Ільченко О.С., математична модель фінансового стану на основі системи балансових рівнянь // О.С. Ільченко, О.П. Низьков, В.В. Хаустов // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 38 - 41.

27. Ітерман Г.А. Політика управління необоротними активами підприємства/ Л.І.Бровко, Г.А. Ітерман // Облікова, фінансова та управлінська

діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки: кол. моног. / за заг. ред. І.П. Приходька – Дніпро :Пороги, 2020.- С. 151-161.

28. Квятковська Л.А. Комплексний підхід до оцінки ефективності управління підприємством / Л.А. Квятковська, Л.Д. Воробйова // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Сер. : Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2013, № 50. С. 67–75. URL: http://nbuv.gov. ua/UJRN/vcpiay_2013_50_15.

29. Климова О.С. Фактори впливу на підвищення ефективності використання основних виробничих фондів підприємств / О.С. Климова // Агросвіт, 2018. – №10. – С.46-51.

30. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К. : Знання, 2015. – 406 с.

31. Корнєва Н.О., Шляхи покращення фінансового стану підприємств // Н.О. Корнєва, І.О. Шаповалова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Економічні науки. 2013. Вип. 5.1. С. 55-60.

32. Косова Т. Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства / Т. Д. Косова // Актуальні проблеми економіки, 2017. – № 9. – С. 157-166.

33. Кузнєцов В. Великий словник бухгалтера / В. Кузнєцов, О. Михайленко. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Харків: Фактор, 2005. – 532 с.

34. Ладунка І.С. Шляхи покращення фінансового стану підприємств в сучасних економічних умовах // І.С. Ладунка// Економіка і суспільство: зб. наук. праць Мукачівського державного університету. №5. Мукачево, 2016. С. 185-188.

35. Мазуркевич І. О. Оцінка ефективності використання основних засобів на підприємстві / І. О. Мазуркевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 2 (57). – С. 91–93.

36. Математичне моделювання та інформаційні технології в аграрному секторі економіки: монографія/ за ред.. Н.К. Васильєвої. – Дніпропетровськ: Біла К.О. – 2016. – 203 с

37. Мних Є. В. Фінансовий аналіз: навч. посібник /Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. – 536 с.

38. Момот Т.В. Фінансовий менеджмент / Момот Т.В. – К. : ЦУЛ, 2011. – 712 с.

39. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія / С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т. 1. – С. 848.

40. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», від 07.02.2013 р. №73. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

41. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства // Т.А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. – 2017. –№ 9. –С. 92–98.

42. Олійник О.В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві: Навчальний посібник / О.В. Олійник. – К., 2006. – 288 с.

43. Пашнюк Л.О. Джерела фінансування оновлення основних фондів та напрями їх вдосконалення / Л.О. Пашнюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 9. – С. 46-50.

44. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств / А. М. Поддєрьогін: Підручник / К.: КНЕУ, 2002. – 571 с.

45. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 488с.

46. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31 березня 1999

року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99.

47. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92.

48. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 року № 242

49. Порядок бухгалтерського обліку, збереження та використання необоротних активів у Федерації профспілок України : розпорядження голови ФПУ № 180 від 13 листопада 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.licasoft.com.ua.

50. Притуляк Н.М. Ефективність використання нематеріальних активів / Н.М. Притуляк // Фінанси України : журнал. – 2019. – № 11. – С. 41- 44

51. Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України : постанова Національного банку України № 480 від 20 грудня 2005 року із доповненнями та змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0040-06.

52. Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства : наказ Фонду державного майна України № 1954 від 29 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11.

53. Про порядок віднесення майна до такого, що включається до складу цілісного майнового комплексу державного підприємства: наказ Фонду

державного майна України № 1954 від 29.12.2010 р [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0109-11.

54. Романенко М.А. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення / М.А. Романенко // Держава та регіони, 2019 . – №3 . – С.318-321.

55. Рудницька О.М. Шляхи покращання фінансового стану українських підприємств // О.М. Рудницька, Я.Р. Біленська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 649: Логістика. С. 132–138.

56. Савицька Г. В. Аналіз господарської діяльності підприємства: 5-е вид. / Г.В. Савицька. – Мінськ: ООО «Новое поколение», 2001. – 688 с.

57. Сеймон В. С. Бухгалтерський облік необоротних активів в Україні та Угорщині: порівняльний аспект / Сеймон В. С. – 2010. – 23 с.

58. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підруч. / В. М. Шелудько. – 2-ге вид., стер. – К., 2013. – 375 с.

59. Семенов А. Г. Особливості формування капіталу підприємства / А. Г. Семенов, Л. А. Юсипчук // Вісник економічної науки України. - 2014. -№ 1. - С. 110-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_1_27.

60. Туркоман Л.С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів. URL: http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2009/109-96-16.pdf.

61. Фінанси підприємств: підручник / за ред. А. М. Поддєрьогіна. 6- те вид., перероб. та допов. - К.: КНЕУ, 2006. - 552 с.

62. Фінансово-економічний аналіз: Підручник/ Буряк П.Ю., Римар М.Б., Биць М.Т. та ін. Під заг.ред. П.Ю. Буряка та М.В. Римара. - К.: ВД Професіонал, 2004. - 528 с.

63. Фірсова С.М. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства / С.М. Фірсова, О.В. Гарасюта // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2019. – Вип. 16.6. – С. 184-187.

64. Хом'як Р.Л. Необоротні активи: сутність та їх класифікація / Р.Л. Хом'як // Науковий вісник НЛТУ. – 2016. – Вип. 16.6 – С. 184–187

65. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.

66. Череп А.В. Ефективність використання основних фондів / Череп А.В., Клименко А.А. // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2014. – №6. – С. 214-217.

67. Чернецька Ю. А. Формування оптимальної структури капіталу підприємства / Ю. А. Чернецька // Вісник Хмельницького національного університету 2017, № 2, Т. 3. – С. 109-112.

68. Швець В. Необоротні активи в системі кругообороту капіталу підприємства / В. Швець, О. Борисюк // Економіка. – 2018. – № 118. – С. 53- 55. 196 с.

69. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз / О.О. Шеремет. – К., 2009. –

70. Щепіта Т. Г. Особливості ефективного формування і використання капіталу підприємства / Т. Г. Щепіна, У. В. Люлько. // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – №. 40. – С. 91–95.

71. Юрій Е.О. Вдосконалення методики оцінки фінансового стану підприємств в контексті регулювання їх економічної поведінки у мінливому середовищі / Е.О. Юрій, В.В. Прядко, В.К. Євдокименко, М.В. Карвацький // Регіональна економіка. 2016. №1. С. 69-80.

72. George Mundstock A Finance Approach to Accounting for Lawyers

73. Samuelson P., Nordhause W. Economics. 1992. H. 20.

74. Seleshi Sisaye A Power Control Exchange Framework of Accounting: Applications to Management Control Systems (Studies in Managerial and Financial Accounting)

75. www.kmu.gov.ua

76. www.rada.gov.ua

77. www.ukrstat.gov.ua